

# Νιάουστα

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Ετος 26ο - ΙΟΥΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2003 - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 104 ΑΡΙΘΜ. ISSN 1106-2118



**-JAMES GALANOS**  
**-ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΟΣ**  
**-ΧΡΗΣΤΟΣ ΕΞΗΝΤΑΡΑΣ**



# Περιεχόμενα:

Σελίδα

## Σύγχρονα θέματα

Αναστασίου Καραμπατζού: Νόοικα: Στόχοι και προοπτικές ανάπτυξης..... 4

## Ιστορικά

Κων/νου Γ'λαβένου : Προϊστορικοί οικισμοί στις περιοχές του Ανατ. Βεργίου..... 8

Βασιλείου Λαούρδα: Κυρίλλος και Μεθόδιος οι Ιερωπόστολοι των Σλάβων..... 12

## Μνήμη

Πέτρου Δεινόπουλου: Αχιλλέας Γκούρας (μικρό αφιέρωμα) ... 18

## As θυμηθούμε

Φιλότα Αδαμίδη (Κατσώνη): Χρήστος Εξηγητάρας (Λέκος) 1910-1943..... 21

Τάκη Αδαμίδη: Ιταλός ο Πατριζίνος. Μια αθηναϊκή ιστορία από την αντίσταση..... 24

## Λογογραφικά

Λευκής Σαμαρά: ΥΦΑΝΤΙΚΗ η τέχνη του αργαλειού και η προσφορά στην οικιακή οικονομία..... 26

## Παρουσιάσεις

Ευγενίας Ζάλιου: James Galanos. Ένας Ναιουσιός σχεδιαστής της υψηλής ραπτικής..... 29

Ελένης Μήτσιαλα Ζερκίνη: Ο αγιογράφος Δημήτριος Χασπούρας..... 36

Κικής Καππάτου: Ελένη Ανδρονικίδου. Μια καλλιτέχνης που εκπλήσσει..... 41

Σιακάδες..... 44

## Της εποχής

Διονυσίου Αλετρά: Οίνος ποιήσεις..... 45

## "ΝΙΑΟΥΣΤΑ"

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ  
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ  
"ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ"

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2003

Έτος 26ο - Τεύχος 104  
Αριθμός ISSN 1106 2118

### ΓΙΑΥΤΕΣ:

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας, (+) Οδοντοεργ. Ντινόπουλος

### ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Λευκή Σαμαρά, Γιάννης Κορσιτσάκης, Ελένη Μήτσιαλα - Ζερκίνη, Αλέξανδρος Οικονομίδης.

### ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ - ΠΑΡΟΦΟΡΙΕΣ

-Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας  
Διον. Σολωμού 3 Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ  
Τηλ. 2332024102  
-Γκαρνέτα 17 τηλ. 2332022575 & 2332026996

### ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΙΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Κορσιτσάκης - Γκαρνέτα τηλ. 2331060331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Ο Ερρίκος (Enrico Leante) και η γυναίκα του - Ελένη του Αδαμίδου Leante

### ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

Αλ.πντζής Δημήτριος ΣΙΝΑΟΣ

Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού δεν φέρει καμία ευθύνη για τα ενυπόγραφα κείμενα που δημοσιεύονται. Την ευθύνη φέρει ο υπογράφων το κείμενο

## Σημείωμα της Σύνταξης

Παρ' ότι λένε ότι το καλοκαίρι είναι περίοδος χαλάρωσης, το φθινόπωρόν τενός της "Νάουσας" που κρατάτε στα χέρια σας αποδεικνύει ότι οι συνεργάτες και η συντακτική του επιτροπή καθόλου δεν χαλάρωσαν και φρόντισαν, όπως πάντα, να σας προσφέρουν μια σειρά θέματα που ελπίζουμε να τα βρείτε ενδιαφέροντα. Σύγχρονα θέματα και προβληματισμούς θέλει το άρθρο του νέου Δημάρχου Νάουσας, ιστορικά θέματα από την προϊστορική και τη Βυζαντινή περίοδο έχουν την θέση τους, σημειώματα που αφορούν στην πιο πρόσφατη ιστορία μας έρχονται να μας γνωρίσουν άγνωστα στους πολλούς πρόσωπα και γεγονότα, και ειδικές παρουσιάσεις κάποιων ξεχωριστών ανθρώπων που συνδέονται με τον τόπο μας, μας βοηθούν να γνωρίσουμε καλύτερα τους ίδιους και το έργο τους, κάτι που ελπίζουμε να έχουμε την ευκαιρία να επαναλάβουμε και με άλλους συμπατριώτες μας που διατρέπουν σε διάφορους τομείς.

Καλό φθινόπωρο

## Διακίνηση περιοδικών

### Εμβάσματα - συνδρομές:

Λευκή Σαμαρά

Γκαρνέτα 17 - τηλ. 2332022,575 - 2332026996

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας

Σολωμού 2 τηλ. 2332024102

|                               |    |
|-------------------------------|----|
| Ετήσια συνδρομή ιδιωτών       | 15 |
| Δήμοι - Κοινότητες - Συν/σμοί | 30 |
| Εξωτερικού δολλάρια           | 50 |

# Νάουσα: Στόχοι και προοπτικές ανάπτυξης

Του Αναστασίου Καραμπατζού  
Δημάρχου Νάουσας

Η Νάουσα είναι ένας τόπος προικισμένος από τη φύση, την ιστορία, τον πολιτισμό και την παράδοση. Στη μακρά ιστορία της, έχει να επιδείξει αγώνες, επιτυχίες, δόξα και οικονομική άνθιση. Από το 15ο αιώνα αρχίζει η αναγέννηση της Νάουσας και με έντονους ρυθμούς ανάπτυξης, εξελίσσεται σε σπουδαίο γεωργικό, βιομηχανικό και εμπορικό κέντρο. Σ' αυτήν την ιστορική διαδρομή, έζησε δύσκολες περιόδους. Μέσα από πολέμους, καταστροφές, θυσίες και αίμα, έβρισκε τη δύναμη να αναγεννάται "από την τέφρα της" και να συνεχίζει με αποφασιστικότητα και δυναμισμό τον αγώνα για ανάπτυξη και πρόοδο. Είναι η "ηρωική πόλη της Ελλάδας", τίτλος μοναδικός, ξεχωριστός που της απένειμε η ελληνική πολιτεία, τιμώντας τους αγώνες και τις θυσίες των Ναουσαίων.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '90, δυστυχώς παρατηρείται έντονη ύφεση στην ανάπτυξη της πόλης. Σύνθετα και σημαντικά είναι τα προβλήματα στον αγροτικό τομέα - ο οποίος είναι η κύρια πλουτοπαραγωγική πηγή του τόπου μας. Η μείωση του αγροτικού εισοδήματος και η γενικότερη κρίση στην αγροτική παραγωγή έχει επιπτώσεις σε όλη την τοπική οικονομία, η οποία συνδέεται άμεσα με τον πρωτογενή τομέα.

Ο κύριος λόγος όμως για τη φθίνουσα πορεία είναι η έντονη αποβιομηχάνιση που προήλθε με το κλείσιμο των ιστορικών βιομηχανιών, η αύξηση της ανεργίας, η συρρίκνωση των εργατικών δυναμικών και η έλλειψη αξιόλογων παραγωγικών επενδύσεων. Το πρόβλημα της ανεργίας είναι το σημαντικότερο γιατί έχει, εκτός από οικονομικές, και μεγάλες κοινωνικές επιπτώσεις. Η μείωση του πληθυσμού, σύμφωνα με τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής, η φυγή των νέων στα μεγάλα αστικά κέντρα και η αύξηση της

παραβατικότητας, είναι φαινόμενα ανησυχητικά.

Όπως αντιλαμβάνεται εύκολα κανείς, σήμερα η Νάουσα βρίσκεται σε μια κρίσιμη φάση της ιστορίας της. Ο ρόλος που καλείται να παίξει ο Δήμος είναι σημαντικός και ουσιαστικός σε όλους τους τομείς, μέσα στα πλαίσια του θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και μετουνιώνει όλες τις προσδοκίες των πολιτών για ανατροπή αυτής της φθίνουσας πορείας και της εισόδου της πόλης σε μια τροχιά ανάπτυξης.

Η νέα δημοτική αρχή, διαθέτει ένα σύγχρονο και ολοκληρωμένο στρατηγικό σχεδιασμό, ο οποίος περιλαμβάνει δράσεις, παρεμβάσεις και έργα. Το πρόγραμμά αυτό είναι εφικτό και υλοποιήσιμο. Στηρίζεται σε πραγματικά στοιχεία από την καταγραφή και την ανάλυση με επιστημονικά μέσα της παρούσας κατάστασης, στην ανάλυση των δυνατοτήτων και των ελλείψεων σε κάθε τομέα, ώστε να γίνει σωστά η αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων και των ενκαρδιών που αναδύονται στην περιοχή μας.

**Κεντρικός στόχος** του προγράμματος του Δήμου Νάουσας είναι να δοθούν αναπτυξιακές προοπτικές στον τόπο, με έμφαση στην ενδυνάμωση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, οι οποίες να είναι βιώσιμες ώστε να αξιολογήσουν την



απασχόληση και να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής των συμπολιτών μας. Διαμορφώθηκε, με την αποδοχή αυτής της θεώρησης ένα στρατηγικό μοντέλο ανάπτυξης για την περιοχή το οποίο στηρίζεται αναπόφευκτα σε συνολικές και ολοκληρωμένου χαρακτήρα παρεμβάσεις.

Έτσι λοιπόν, προγραμματίστηκαν παρεμβάσεις στο σύνολο του παραγωγικού συστήματος και στις δομές που επιδρούν σε αυτό και την εξέλιξή του όπως είναι οι απαραίτητες υποδομές που θα στηρίζουν και θα συμπληρώσουν τις ιδιωτικές επενδύσεις στην περιοχή και θα προσδώσουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στις επενδύσεις. Ακόμη ένα σημαντικό κομμάτι με αναφορά στην ολοκληρωμένη προσέγγιση που επιχειρείται, είναι οπωσδήποτε και η αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα ως απαραίτητο στοιχείο στην επιχειρούμενη θετική μετεξέλιξη για την περιοχή. Τέλος δεν μπορεί ένας φορέας τοπικής ανάπτυξης, όπως είναι ο Δήμος, να μην συμπεριλάβει στον προγραμματισμό του ενέργειες που και αναφέρονται στην αειφόρο και βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής με ήπια και φιλικά προς το περιβάλλον και το πολιτιστικό γίγνεσθαι μέσα.

Η εφαρμογή του προγράμματος μας έχει ξεκινήσει με συντονισμένες ενέργειες. Βέβαια, βρισκόμαστε ακόμα στην αρχή ενός δύσκολου και επίπονου αγώνα. Έχουμε καθορίσει τις προτεραιότητές μας σε όλους τους τομείς και δουλεύουμε συστηματικά, υπεύθυνα και με διαφάνεια, στην κατεύθυνση να γίνουν πράξη έργα, τα οποία θα συμβάλλουν στην αναπτυξιακή πορεία της Νάουσας και των δημοτικών διαμερισμάτων για τις επόμενες δεκαετίες.

Η βάση στην οποία στηρίζουμε ως Δημοτική Αρχή την πραγματοποίηση του έργου μας είναι το τρίπτυχο **"κοινωνική συνοχή- συναίνεση- συνεργασία"**. Ο διάλογος και η συνεργασία με όλους τους παραγωγικούς και συνδικαλιστικούς φορείς, η αξιοποίηση των συμπολιτών μας που μπορούν να προσφέρουν στον τόπο, είναι αναγκαίος όρος στην κοινή προσπάθεια για την ανάπτυξη. Η συνεργασία του Δήμου Νάουσας με τους φορείς και τους σπυλόγους είναι γόνιμη, ουσιαστική και συνεχή...

**Η αναπτυξιακή πορεία της πόλης** και των δημοτικών διαμερισμάτων συνδέεται με παρεμβά-

σεις και έργα τα οποία έχουμε προγραμματίσει και πρόκειται να προχωρήσουμε τις διαδικασίες υλοποίησής τους. Οι στόχοι μας στον τομέα των υποδομών και των έργων είναι: **α)** Ενίσχυση των βασικών υποδομών (οδοποιία, ύδρευση, αποχέτευση κλπ) και των υποδομών που σχετίζονται με τον πρωτογενή τομέα (αρδευτικά, εγγειοβελτιωτικά, αγροτικοί δρόμοι κ.α.). **β)** ενίσχυση των κοινωνικών υποδομών, των υποδομών πρόνοιας και υπηρεσιών (υγεία, πρόνοια, Α.Μ.Ε.Α.). **γ)** βελτίωση των εκπαιδευτικών υποδομών. **δ)** βελτίωση του αστικού χώρου και ορθολογική ανάπτυξη του πολεοδομικού ιστού. **ε)** ισόρροπη χωρική ανάπτυξη μεταξύ όλων των περιοχών του Δήμου (οικισμοί, αγροτική γη, δάσος, υδατικό δυναμικό κ.λ.π.). Τα σημαντικότερα έργα που εντάσσονται στους πιο πάνω στόχους είναι: Επίλυση του ζητήματος των Εργατικών Κατοικιών, μελέτη και κατασκευή φραγμάτων (γυνδεικνυόμενες περιοχές "Σασιάκι" και "Γκλόμπι"), κατασκευή του 3ου Γυμνασίου και 10ου Δημοτικού Σχολείου, αξιοποίηση της περιοχής του Στρατοπέδου με εκπόνηση συγκεκριμένου επιχειρηματικού σχεδίου, βελτίωση αστικών χώρων (είσοδος πόλης, χώροι στάθμευσης, ανακατασκευή πεζοδρομίων, χώροι πρασίνου), βελτίωση και ενίσχυση των υποδομών στο Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο.

Οι παρεμβάσεις στον αγροτικό τομέα αφορούν στην ενίσχυση και στη βελτίωση των υποδομών στο αγρόκτημα της Νάουσας, και στην κατασκευή έργων ώστε να αντιμετωπισθεί το ζήτημα της άρδευσης των καλλιεργειών που είναι σοβαρό κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού. Ακόμη ιδιαίτερη έμφαση δίνουμε στην ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων της περιοχής (νερό, δάσος, έδαφος-υπέδαφος) με κεντρικό άξονα την προστασία και διατηρησιμότητά τους). Ενώ σε συνεργασία με τους αγροτικούς φορείς επιδιώκουμε την αποτελεσματική ενίσχυση και την προώθηση των φημισμένων αγροτικών προϊόντων που παράγει η εύφορη γη μας, καθώς και την αξιοποίηση όλων των χρηματοδοτικών πόρων για την γεωργία.

Η εφαρμογή για την περιοχή της Νάουσας ειδικού πλαισίου επενδυτικών κινήτρων (καθεστώς επιδότησης του κόστους εργασίας, φοροαπαλ-



λαγές, επιδότηση κεφαλαίου κίνησης κλπ), σε συνδυασμό με ειδικά προγράμματα κατάρτισης και επανακατάρτισης των ανέργων, είναι η βάση για να στηριχθούν οι επιχειρήσεις της περιοχής μας, να γίνουν νέες παραγωγικές επενδύσεις και να αυξηθεί η απασχόληση. Επίσης, ευθύνη της Δημοτικής Αρχής είναι η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση προς τους δυνητικούς επενδυτές για όλα τα επιδοτούμενα προγράμματα που είναι "ανοιχτά".

Ένας επίσης σημαντικός **"πυλώνας" ανάπτυξης** της πόλης μας είναι ο τουρισμός. Οι δυνατότητες είναι πολλές, τα πλεονεκτήματα ισχυρά. Για το λόγο αυτό ο Δήμος Νάουσας έχει ξεκινήσει με ιδιαίτερη προσοχή το χτίσιμο της τουριστικής ανάπτυξης, σε συνεργασία με τους επαγγελματίες και τους φορείς που δραστηριοποιούνται στον τουριστικό τομέα. Βέβαια απαιτείται να γίνουν πολλές παρεμβάσεις ώστε η πόλη μας να είναι επισκέψιμη. Σύντομα πρόκειται να ξεκινήσει πρόγραμμα αναπλάσεων στα αξιοθέατα και τα μνημεία καθώς και η βελτίωση στο φωτισμό και τη σήμανση της πόλης και των δημοτικών διαμερισμάτων. Επίσης ένα βασικό ζήτημα είναι και η περαιτέρω αξιοποίηση της μοναδικότητας του Άλσους του Αγίου Νικολάου και του Χ.Κ. "3-5 Πηγάδια".

Στην κατεύθυνση αυτή κινούνται και οι στόχοι και οι στρατηγικές των δύο μεγάλων ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάπτυξης της Αράπιδας και του Ανατολικού Βερμίου που βρίσκονται στο στάδιο εκπόνησης μελετών και η υλοποίησή τους θα βοηθήσει αποφασιστικά την ανάπτυξη και την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής μας. Ακόμη μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη της περιοχής έχει και η ορθή υλοποίηση της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER+.

Η **τουριστική ανάπτυξη** μπορεί να δώσει βιώσιμες λύσεις, μέσα από νέες επιχειρηματικές δράσεις στον τομέα των υπηρεσιών με τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης που θα ενισχύσουν το εισόδημα και την κίνηση στην αγορά της πόλης μας. Άλλωστε, η μικρή απόσταση από το μεγάλο αστικό κέντρο της Θεσσαλονίκης, η συντόμευση της απόστασης από την Αθήνα με τα νέα οδικά έργα που γίνονται, είναι επιπλέον

κίνητρα που μπορούν να αξιοποιηθούν και να αυξήσουν την τουριστική επισκεψιμότητα στη Νάουσα.

Στην κατεύθυνση της ανάπτυξης του τριτογενούς τομέα κινείται και η λειτουργία της Πανεπιστημιακής Σχολής, η οποία θα δώσει νέα πνοή στη Νάουσα συμβάλλοντας θετικά στην κοινωνική, την πολιτιστική και την οικονομική ζωή της πόλης.

Η ανάδειξη της πλούσιας ιστορίας, της παράδοσης και του πολιτισμού της Νάουσας είναι υποχρέωση του Δήμου. Έτσι η ανάδειξη και η αξιοποίηση των αρχαιολογικών χώρων, η ανάδειξη και ο φωτισμός των ιστορικών κτιρίων της πόλης είναι σημαντικές παρεμβάσεις μας που εντάσσονται σ' αυτούς τους στόχους. Ακόμη ξεκίνησε από φέτος η προσπάθεια για την αναβάθμιση της Ναουσαΐκης Αποκριάς και του εθίμου "Γενίτσαροι και Μπούλες", ώστε να γίνει κορυφαία ετήσια εκδήλωση της πόλης, ενώ εμπλουτίστηκε ο εορτασμός του Ολοκαυτώματος με νέες παράλληλες εκδηλώσεις, με τη συμμετοχή συλλόγων από ιστορικές πόλεις της χώρας (Μεσολόγγι, Σούλι, Σπέτσες). Τα πρώτα αποτελέσματα των των προσπαθειών μας είναι θετικά. Στις εκδηλώσεις της Αποκριάς το εορταστικό τριήμερο οι επισκέπτες στην πόλη μας ξεπέρασαν τους 25 χιλιάδες, ενώ στον εορτασμό του ολοκαυτώματος είχαμε συμμετοχή συμπολιτών μας κάθε ηλικίας, σ' όλες τις εκδηλώσεις που διοργάνωσε ο Δήμος.

Το ξεκίνημα έγινε σωστά, με όλες τις δυσκολίες, τα περιορισμένα οικονομικά μέσα και το λίγο χρόνο που είχαμε στη διάθεσή μας. Ωστόσο θέλω να επισημάνω πως κάθε χρόνο οι προσπάθειες του Δήμου θα εντείνονται ώστε οι εκδηλώσεις της Αποκριάς, του Ολοκαυτώματος καθώς και άλλες το καλοκαίρι και το φθινόπωρο (όπως το φεστιβάλ C.I.O.F.F που διοργανώνει ο "Πυρός", η συνάντηση των Λυγίων Ελληνίδων, τα Αριστοτέλεια, οι εκδηλώσεις Οίνος και Πολιτισμός κ.α.), να δίνουν στην πόλη μας ξεχωριστή ακτινοβολία, προβάλλοντας την ιστορία και την παράδοση του τόπου μας.

Στην προσπάθεια της Δημοτικής Αρχής σημαντικό ρόλο θα παίξει η οργανωτική και διοικητική ανασυγκρότηση του Δήμου. Η υλοποίηση του

προγράμματός μας απαιτεί τον εκσυγχρονισμό στις υπηρεσίες του Δήμου, αλλά και την εφαρμογή σύγχρονων, ενέλεγκτων και αποτελεσματικών διαδικασιών στο σχεδιασμό, την οργάνωση, την λήψη αποφάσεων και την εφαρμογή τους. Έχουμε ξεκινήσει και εργαζόμαστε μέσα σε αυτά τα πλαίσια στις υπηρεσίες, τα Νομικά Πρόσωπα και στις Δημοτικές Επιχειρήσεις. Η προσπάθεια που καταβάλλεται σε όλα τα επίπεδα τόσο από τις διοικήσεις όσο και από το προσωπικό του Δήμου, είναι πολύ σημαντική.

Βέβαια, οι ελλείψεις είναι αρκετές ώστε να λειτουργήσουν όλα όπως θέλουμε και έχουμε σχεδιάσει. Στόχος μας είναι, τηρώντας αυστηρά χρονοδιαγράμματα, να μπορέσουμε να καλύψουμε αυτές τις αδυναμίες, για να μπορέσουμε να αξιοποιήσουμε τις δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες.

Θέλω να τονίσω ιδιαίτερα την ανάγκη συμμετοχής των πολιτών στο κοινωνικό και στο πολιτιστικό γίγνεσθαι του τόπου. Η **εθελοντική προσφορά** των Ναουσαίων είναι πολύ χρήσιμη και αναγκαία. Η ανάπτυξη του εθελοντισμού, θα βοηθήσει ουσιαστικά κάθε προσπάθεια του Δήμου να προωθήσει εκδηλώσεις και δράσεις για την κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική πρόοδο του τόπου μας. Ο Δήμος Νάουσας θέλει "**ενεργούς πολίτες**". Οι ενεργοί πολίτες μπορούν να γίνουν πολύτιμοι αρωγοί για μια σύγχρονη και ανθρώπινη Νάουσα στον 21ο αιώνα.

Η αξιοποίηση της Νάουσας ως τόπου που διαθέτει μοναδικούς φυσικοπεριβαλλοντικούς και πολιτιστικούς θησαυρούς, η ανάδειξη των ιστορικών μνημείων στους αρχαιολογικούς χώρους (Σχολή Αριστοτέλους, Μακεδονικοί τάφοι, Αρχαίο Θέατρο της Μιέζας, Ακρόπολη), η αξιοποίηση του άλσους του Αγίου Νικολάου, η προβολή και η προώθηση των φημισμένων αγροτικών προϊόντων που παράγει η εύφορη γη μας, τα διεθνώς καταξιωμένα κρασιά, η Ναουσαϊκή Αποκριά με το δρώμενο "Γενίτσαροι και Μπούλες", το Ολοκαύτωμα με τη θυσία των "Ναουσαίων γυναικών", πρέπει να αποτελέσουν την αιχμή του δόρατος και το "εξαγώγιμο προϊόν" του τόπου.

Η **ισόρροπη ανάπτυξη** της Νάουσας και των Δημοτικών Διαμερισμάτων αποτελεί βασική αρ-

χή του προγράμματός μας. Οι κυριότερες παρεμβάσεις που στοχεύουν στην ισόρροπη ανάπτυξη της Νάουσας του Αρκοχωρίου, του Γιανναχωρίου, του Ροδοχωρίου και του Στενιμαχίου είναι: η ενίσχυση των βασικών υποδομών σε όλα τα δημοτικά διαμερίσματα, έργα ανάπτυξης στον παραδοσιακό οικισμό του Αρκοχωρίου με έμφαση στην τουριστική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής, κατασκευή τμήματος των εργατικών κατοικιών στο Γιανναχωρίο, κατασκευή φράγματος άρδευσης και έργα ανάπτυξης στον Άγιο Γεώργιο Περιοστερεώτα στο Ροδοχώρι, έργα ανάπτυξης των χώρων στον Ιερό Ναό Αγίου Τρύφωνα και κατασκευή αναψυκτηρίου στο Στενίμαχο.

Τα προβλήματα της καθημερινότητας των συμπολιτών μας είναι τομέας που η Δημοτική Αρχή αντιμετωπίζει με ενιασθσία. Κάθε μέρα προσπαθούμε να δώσουμε λύσεις που να στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής (καθαριότητα, περιβάλλον, χώροι πρασίνου, κυκλοφοριακό-χώροι στάθμευσης κ.α.). Η σχέση του πολίτη με το Δήμο είναι ειλικρινής χωρίς διακρίσεις, με διάθεση συνεργασίας και με θέληση να δώσουμε δίκαιες λύσεις στα ζητήματα που τον απασχολούν.

Υπάρχουν πολλά και μεγάλα προβλήματα. Όπως δηλώσαμε και προεκλογικά δεν μπορούν όλα να γίνουν από τη μια μέρα στην άλλη. Είμαστε ευθείς και ειλικρινείς πρώτα με τον εαυτό μας και μετά με όλους τους συμπολίτες μας. Και έτσι θα πορευθούμε όλη την τετραετία την οποία μας ανέθεσε ο λαός της Νάουσας και των δημοτικών διαμερισμάτων να τον υπηρετήσουμε. Αυτό κάνουμε κάθε μέρα μιλώντας σε όλους πάντα τη γλώσσα της αλήθειας.

Με πίστη στο θεσμό της αυτοδιοίκησης και στο όραμά μας, με αφοσίωση στις βασικές αρχές μας για προγραμματισμό και ιεράρχηση των στόχων, με την κοινωνική συνοχή, τη συστράτευση και τη συνεργασία όλων των συμπολιτών μας, πρόκειται να βαδίσουμε βήμα-βήμα για την έξοδο από την κρίση και τη δημιουργία μιας δυναμικής ανάκαμψης της τοπικής οικονομίας που θα έχει ως αποτέλεσμα την βελτίωση της ποιότητας ζωής των συμπολιτών μας.

# Προϊστορικοί οικισμοί στις παρυφές του Ανατ. Βερμίου

Του Κων/νου Γκλαβένου  
Φιλολόγου

Η προϊστορία είναι μια περίοδος ασύλληπτα μακρόχρονη, που αρχίζει με το λυκαυγές της παρουσίας του ανθρώπου πάνω στη γη, πριν από 4.000.000 χρόνια περίπου, και τελειώνει με την έναρξη των ιστορικών χρόνων, όπου ο άνθρωπος επινοεί τη γραφή και αφήνει γραπτά κείμενα, τα οποία σήμερα θεωρούνται πηγές της Ιστορίας. Η προϊστορία διατρέχεται σε περιόδους:

- α) Παλαιολιθική εποχή
- β) Νεολιθική εποχή
- γ) Εποχή των μετάλλων.

Στο νομό μας κατάλοιπα ανθρώπινης παρουσίας από την Παλαιολιθική περίοδο δε βρέθηκαν ακόμη, όπως συνέβη σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Η Νεολιθική περίοδος, όμως, (6.800 π.Χ. περίπου - 3200 π.Χ.) και η εποχή των μετάλλων (3200 - 1100 π.Χ.) είναι ιδιαίτερα γνωστές στην ευρύτερη περιοχή μας, με ένα πυκνό δίκτυο οικισμών, αφού έχουν εντοπιστεί και καταγραφεί περισσότερες από 25 βεβαιωμένες θέσεις. Ο οικισμός της Νέας Νικομήδειας (αρχαιότερη Νεολιθική) που ανασκάφηκε το 1960 - 1961 από τον Rodden, και οι Τούμπες Πολυπλατάνου (Νεότερη Νεολιθική) και Αγγελοχωρίου (εποχή Χαλκού), που ανασκάφηκαν πρόσφατα από την αρχαιολόγο κ. Λιάνα Στεφανή, είναι περισσότερο γνωστές και μας δίνουν μια γενική εικόνα του τρόπου ζωής και του επιπέδου πολιτισμού του νεολιθικού ανθρώπου στα παλαιότερα εκείνα χρόνια.

Στις παρυφές του Ανατολικού Βερμίου (από τον Τριλόφο μέχρι το Ροδοχώρι) έχουμε τις εξής προϊστορικές θέσεις:

- 1) Τούμπα Τριλόφου
- 2) Τούμπα Ροδιάς Στενιμάχου (γνωστή ως λόφος Μπας - Καρτέρι)
- 3) Τούμπα Ιτιάς Στενιμάχου
- 4) Τούμπα Χατζηνότα (βόρεια της Νάουσας, με ταξί Κοπανού και Λευκαδίων)
- 5) Σπήλαιο Ροδοχωρίου

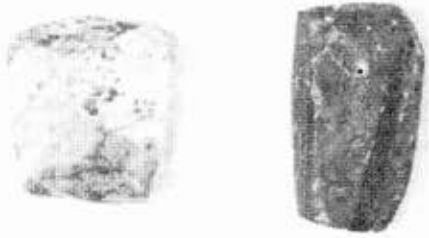
## Τοπογραφία

### 1) Τούμπα Τριλόφου.

Η θέση βρίσκεται πάνω σε φυσικό λόφο ανατολικά της κοινότητας Τριλόφου. Πάνω στο λόφο βρίσκεται το εξωκλήσι του Αγ. Τρύφωνα. Ο λόφος στη μεγαλύτερή του έκταση καλλιεργείται.

Ο αρχαιολόγος French στην επιφανειακή έρευνά του το 1964 περισυνέλεξε 19 όστρακα, που χρονολόγησε στην Αρχαιότερη, Νεότερη Νεολιθική και στα ιστορικά χρόνια. Στην κεραμεική της αρχαιότερης Νεολιθικής διέκρινε τις παρακάτω ομάδες: ερυθρή στιλβωμένη και κεραμεική με ροζ επίχρσιμα. Στη Νεότερη Νεολιθική αναγνώρισε μόνο την κατηγορία της μαύρης στιλπνής κεραμεικής. Το υλικό της έρευνάς του French φυλάσσεται στη Φιλοσοφική Σχολή του Α.Π.Θ.





Λίθινα εργαλεία από την Τούμπα Ροδιάς Στεννήμαχου

## 2) Τούμπα Ροδιάς Στεννήμαχου (Μπας - Καρτέρου)

Άγνωστη βιβλιογραφικά τούμπα. Βρίσκεται ανάμεσα στα χωριά Στεννήμαχος και Τρίλοφος, στις υψώσεις του Βερμίου και στην αρχή αναπεπταμένης πεδιάδας. Θεωρείται φυσικός γήλοφος διαμέτρου 250 περίπου μέτρων και ύψους 60 μέτρων. Οι πλαγιές της τούμπας είναι διάσπαρτες από όστρακα διαφόρων περιόδων. Στο μεγαλύτερο μέρος ο λόφος καλύπτεται από αγριόδεντρα και θάμνους.

Τον χειμώνα του 1998, κλιμάκιο αρχαιολόγων αποτελούμενο από την κ. Λιάνα Στεφανή, τον Νίκο Μερούση και τον υποφαινόμενο, επισκεφτήκαμε την τούμπα και περισυλλέξαμε ένα μεγάλο αριθμό οστέων και ένα υφαντικό βάρος. Η περισυλλογή απέδωσε όστρακα από την Νεότερη Νεολιθική (4.800 - 3.200 π.Χ.), μέχρι τα ελληνοιστικά χρόνια. Στην κεραμική της νεότερης Νεολιθικής διακρίναμε: Μαύρη στιλπνή κεραμική, που αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο ποσοστό κεραμικής, και Καστανή στιλπνή κεραμική, σε μικρότερο ποσοστό. Βρέθηκαν ακόμη δυο λίθινα εργαλεία με τέλεια λείανση και μεγάλο τμήμα αγγείου με λεπτά τοιχώματα, που το περιγράμματά του μπορεί να αποδοθεί εύκολα.

## 3) Τούμπα Ιτιάς (Στεννήμαχου)

Είναι ένας φυσικός γήλοφος διαμέτρου 150 περίπου μέτρων και ύψους 30 μέτρων. Βρίσκεται 500 μ. ανατολικά του Στεννήμαχου. Οι ανατολικές

πλαγιές είναι ακαλλιέργητες, αλλά το δυτικό τμήμα σχηματίζει επίπεδη έκταση, η οποία καλλιεργείται. Η φυσική κορυφή του λόφου με το πέρασμα του χρόνου πρέπει να χαμηλώσει.

Το 1975 από επιφανειακή συλλογή βρέθηκε και παραδόθηκε στο Μουσείο Βέροιας λίθινος χειροπέλεκυς νεολιθικής εποχής. Κατά καιρούς βρέθηκαν λεπίδες από πυριτόλιθο για την επεξεργασία δερμάτων, υφαντικά βάρη και μεγάλος αριθμός οστέων.

Η κορυφή του λόφου έχει απαλλοτριωθεί από την Αρχαιολογική Υπηρεσία, χωρίς ποτέ να γίνουν συστηματικές ανασκαφές. Το 1953 ο Φώτης Πέτσας έκανε ορισμένες τομές και απεκάλυψε θαυμάσιο λουτρό ρωμαϊκών χρόνων με ιωνικό περιστύλιο. Δόμοι και μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη βρίσκονται διάσπαρτα σε θάμνους. Νομίσματα, κυρίως ελληνοιστικών και ρωμαϊκών χρόνων, ήρθαν κατά καιρούς στην επιφάνεια. Όλη η περιοχή παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς τα ευρήματά μας πείθουν ότι έχουμε συνεχή εγκατάσταση στο λόφο από τα προϊστορικά μέχρι τα ρωμαϊκά χρόνια.

## 4) Τούμπα Χατζηνώτα

Η Τούμπα βρίσκεται ΒΑ της Νάουσας, στον αρχαιολογικό χώρο των Λευκαδίων. 100 μέτρα μετά το παρεκκλήσι του Αγίου Νικολάου Κοπανού στρίβουμε αριστερά και προχωρούμε ανηφορικά για 600 μέτρα περίπου, οπότε συναντούμε δεξιά την τούμπα. Η θέση καλλιεργείται και έχει τη μορφή ψηλού και εκτεταμένου γήλοφου.



Τμήμα αγγείου νεολιθικής εποχής από την τούμπα Ροδιάς Στεννήμαχου

τραπεζοειδούς σχήματος. Απέχει ελάχιστα από την Αράπιτσα. Περιορισμένες ανασκαφικές εργασίες διενεργήθηκαν από την ΙΖ' Ε.Π.Κ.Α. και διαπιστώθηκε η εγκατοίκηση της τούμπας βεβαιωμένα στην Ύστερη εποχή του Χαλκού, στην εποχή του Σιδήρου και στα ιστορικά χρόνια.

### 5) Σπήλαιο Ροδοχωρίου (ή σπήλαιο της Κράστας)

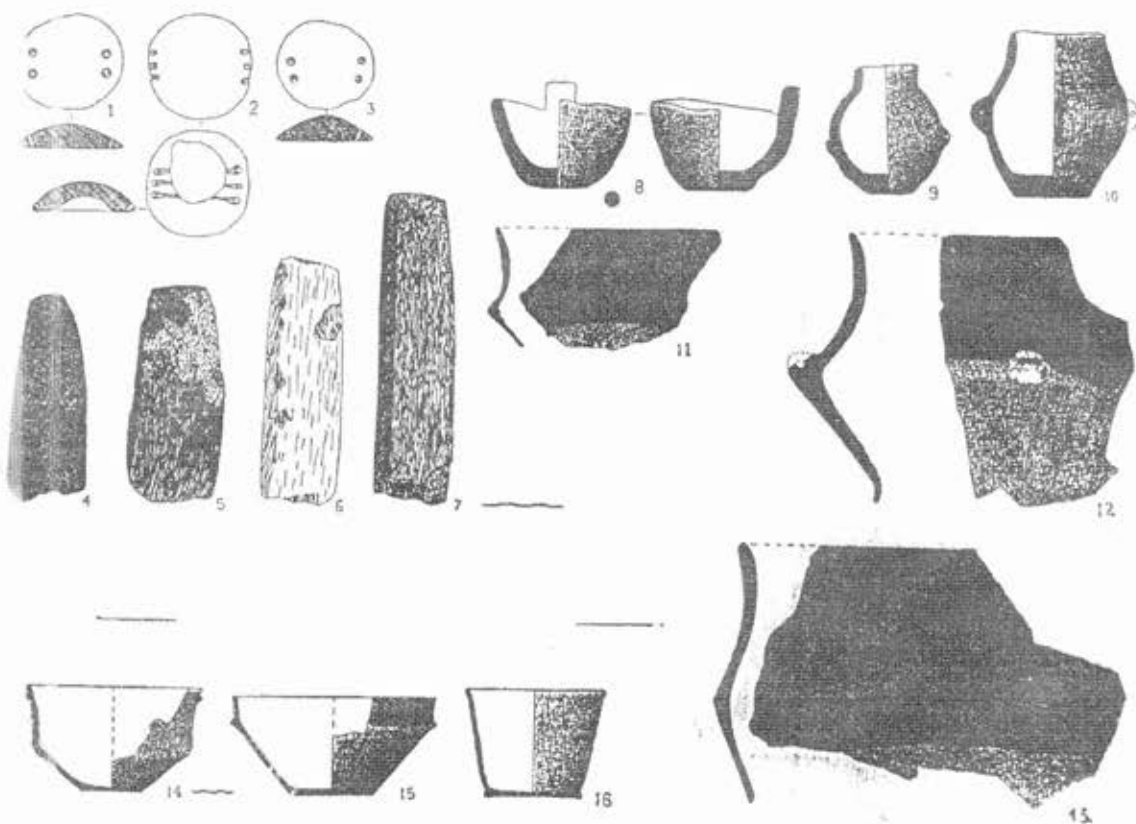
Βρίσκεται σε βαθύ φαράγγι, στο αριστερό τμήμα της κοίτης του ποταμού, που διέρχεται από τα ανατολικά όρια του χωριού και κατηφορίζει στην πεδιάδα. Το σπήλαιο απέχει από το χωριό 800 περίπου μέτρα. Στο βάθος κατακόρυφων και απόκρημνων βράχων υπάρχει σπηλαιώδες άνοιγμα, από όπου οι αρχαιολόγοι το 1963 κατέβηκαν άλλοτε έρποντας και άλλοτε με σχοινιά, στο εσωτερικό του πολυσχιδούς σπηλαιού και σε βάθος 100 περίπου μέτρων. Στα παλιά χρόνια η πρόσβαση στο σπήλαιο ήταν εύκολη. Σήμερα είναι αδύνατη λόγω κατολισθήσεων, οι οποίες

έγλεισαν και το αρχαίο φυσικό στόμιο του σπηλαιού. Το σπήλαιο υπέδειξε ο Ζήσης Ρέπας, κάτοικος Γιανναχωρίου.

Ολοκληρώνοντας τη μικρή αυτή περιήγηση διαπιστώνουμε τα εξής

1) Όλες οι θέσεις που προαναφέραμε γειτονεύουν με ποταμούς ή με σημαντικές πηγές. Το νερό, πρωταρχικό στοιχείο ζωής, θα έπαιξε σημαντικό ρόλο στα αρχέγονα εκείνα χρόνια στην καλλιέργεια της γης, στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και στην επιβίωση του ανθρώπου.

2) Παρατηρούμε ότι στην περιοχή μας, παράλληλα με τη μόνιμη εγκατάσταση σε φυσικούς γήλοφους (τούμπες), υπάρχει και η σπηλαιώδης εγκατοίκηση, όπως στο σπήλαιο Ροδοχωρίου, κατάλοιπο της νοστορπίας του προϊστορικού ανθρώπου να χρησιμοποιεί για την προστασία του φυσικές υπόγειες κοιλότητες, όπως στα παλαιολιθικά χρόνια.



Περίσπυ, λίθινα εργαλεία, ολοκληρω αγγεία, θραύσματα αγγείων και ένα ειδώλιο βρέθηκαν στις κοιλότητες του σπηλαιού Ροδοχωρίου (Νεολιθική εποχή)

3) Πλην του σπηλαιίου Ροδοχωρίου, στις άλλες 4 εγκαταστάσεις πρέπει να είχαμε υποτυπώδεις οργανωμένους οικισμούς. Για τη μορφή τους δεν είμαστε βέβαιοι, αφού δεν έγιναν ανασκαφές, και τα σκόρπια επιφανειακά ευρήματα δεν παρέχουν σαφείς επιστημονικές ενδείξεις.

Ποιες όμως ήταν οι επικοινωνιακές σχέσεις των κατοίκων αυτών των οικισμών; Από τη μελέτη ζητημάτων της νεολιθικής δημογραφίας και των ανταλλαγών μεταξύ των οικισμών προκύπτει, από πρόσφατες μελέτες, ότι υπήρχε στενή συνάφεια μεταξύ τους και ότι η αρχή της αμοιβαιότητας που ίσχυε για τις σχέσεις μεταξύ των οικισμών, μετασχηματίζεται βαθμιαία στην αρχή της κεντρικής οργάνωσης. Η κεντρική αυτή οργάνωση είναι πιο εμφανής αργότερα στα μεγάλα αυγικά κέντρα της εποχής του Χαλκού

4) Κάθε τι που βρέθηκε στην περιοχή μας, όπως τα αγγεία με την ίδια τυπολογία και στίλβωση, τα λίθινα εργαλεία, που είναι κατασκευασμένα από πυριτόλιθο, γρανίτη ή οφίτη, και έχουν τέλεια λείανση, τα λιγοστά ειδώλια, τα υφαντικά βάρη, λεπίδες και ξέστρα (μία από οφιανό, πολλές από πυριτόλιθο), φανερώσουν όχι μονάχα την υψηλή καλλιτεχνική έκφραση των δημιουργών τους, αλλά μας επιτρέπουν να τα συσχετίσουμε με ανάλογα ευρήματα άλλων οικισμών του νομού μας, της Ανατολικής Μακεδονίας, (π.χ. των Σιταγρών), της Αιγαϊκής Θράκης, και ακόμα ότι έχουμε στενή συνάφεια με βεβαιωμένα ευρήματα και άριστα μελετημένα, που βρέθηκαν στον οικισμό του Διμηνίου (νεότερη νεολιθική). Άρα πέρα από κάθε αμφιβολία, μπορούμε να μιλήσουμε με βεβαιότητα για την έκφραση, εξάπλωση και ανάπτυξη του ίδιου πολιτισμού σε όλο το χώρο της Θράκης, Μακεδονίας, και Θεσσαλίας, κατά συνέπεια και στην περιοχή μας.

5) Προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι έχουμε ευρήματα στο νομό μας μόνο από την Αρχαιότερη Νεολιθική (6.800 - 5.800 π.Χ) και από τη Νεότερη Νεολιθική (4.800 - 3.200). Λείπει εντελώς ή φαίνεται να λείπει για την ώρα η φάση της Μέσης Νεολιθικής περιόδου (5.800 - 4.800 π.Χ.)

που είναι καλά μελετημένη στη Θεσσαλία (Σέσλο, Οτζάκι, Μαγούλα). Είναι, όμως, βέβαιο ότι κατά τη Νεότερη Νεολιθική περίοδο έχουμε την εμφάνιση, οργάνωση και ανάπτυξη νέων προϊστορικών οικισμών, που δεν υπήρχαν πριν, άρα έχουμε τη ραγδαία εξάπλωση ενός πληθυσμού Προελλήνων, οι οποίοι δημιουργούν στην περιοχή μας ένα πυκνό δίκτυο οικισμών.

6) Προσπαθούμε να εντυπώσουμε στα μυστικά ενός πολιτισμού που άνθισε πριν από χιλιάδες χρόνια και που εκπληκτικά κατάλοιπά του βρίσκονται στα μέρη μας. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι ο μετανεολιθικός Ελλαδικός κόσμος πλάθεται και μορφοποιείται κάτω από τις ισχυρές επιδράσεις του Νεολιθικού Πολιτισμού, που σφυρηλάτησε πρωταρχικά τις δομές, τους θεσμούς και τις αξίες της οικονομίας, της κοινωνίας, της θρησκείας και της γένειας.

Μελλοντικά μια συστηματική ανασκαφή σε βεβαιωμένους προϊστορικούς οικισμούς γύρω από τη Νάουσα, ίσως ρίξει περισσότερο φως στα μυστικά, που τόσο ζηλότυπα κράτησε η Γη στα σπλάχνα της.

## Βιβλιογραφία

1) *Νεολιθικά - Κρητικά*, έκδοση Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, κείμενο Γ. Παπαθανασίου

2) Δημητρίου Θεοχάρη, "Νεολιθικός Πολιτισμός" Γ' έκδοση Αθήνα 1993

3) *Αρχαιολογικόν Δελτίον*, 19 (1964) Χρονικά σελ. 356 - 358

4) Ν. Μερούσης - Λ. Στεφανή, "Προϊστορικοί οικισμοί του νομού Ημαθίας", "Μακεδονικά" τόμος ΚΘ' Θεσ/νίκη 1994

# ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΟΣ

## ΟΙ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΟΙ ΤΩΝ ΣΛΑΒΩΝ

Του Βασιλείου Λαούρδα

Το 334 προ Χριστού ένας νέος βασιλεύς έφυγε από την Μακεδονία και έφθασε έως την καρδιά της Ανατολής, μεταφέροντας, παντού όπου πήγαινε, το φως του Ελληνισμού. Η μεγάλη αυτή πορεία, που μετέφερε τον ελληνικό λόγο και τον ελληνικό πολιτισμό από το Αιγαίον πέλαγος έως την Άπω Ανατολή, είχε δυο θεμελιώδη χαρακτηριστικά:

Το πρώτο ήταν ότι έγινε από βασιλέα στρατηλάτη και είχε τη μορφή πολεμικών επιχειρήσεων. Οι μάχες διαδέχονταν η μία την άλλη και λιγοστές ήταν οι πολιτείες ή οι πολιτισμοί που παραμείναν άθικτοι κάτω από τα πέλματα των Μακεδόνων στρατιωτών.

Το δεύτερο χαρακτηριστικό της πορείας αυτής ήταν ότι έγινε σε μια εποχή που ο Ελληνισμός είχε πια δημιουργήσει τα μεγάλα πολιτιστικά του επιτεύγματά του στην τέχνη, στη λογοτεχνία, στην πολιτειολογία και στην φιλοσοφία, και είχε αρχίσει να παρακμάζει.

Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά δεν μειώνουν καθόλου την σημασία της ελληνικής διεισδύσεως στην Ανατολή, που το αποτέλεσμα της ήταν να δημιουργηθούν πολυάριθμες καινούργιες ελληνικές πολιτείες, να εξελληνισθούν ολόκληροι λαοί και πολιτισμοί και να δημιουργηθούν οι αναγκαίες γλωσσικές και πνευματικές προϋποθέσεις που συνετέλεσαν έπειτα στη διαμόρφωση, στη διάδοση και στη επιβολή του Χριστιανισμού.

Το 863 μετά Χριστό έφυγαν, πάλι από τη Μακεδονία, δύο αδελφοί και έφθασαν έως την

καρδιά των Σλάβων της Δύσης, μεταφέροντες εκεί τον λόγο του Ευαγγελίου. Αντίθετα όμως από τον χαρακτήρα που είχε η διεύδυση των παλαιών συμπατριωτών τους στην Ασία, η πορεία των δύο Μακεδόνων προς τους Σλάβους ήτανε σεμνή και απείριτη, χωρίς στρατούς, χωρίς πολεμικές συγκρούσεις, χωρίς φωτιά και καταστροφές.

Αντί για στρατιώτες, οι δύο αυτοί αδελφοί είχαν ως συνοδεία τους τρεις -τέσσερις άλλους, άγνωστους σήμερα σε μας, το ίδιο όμως ειρηνικούς και πράους, όπως ήταν αυτοί. Αντί για στρατιωτικές στολές, φορούσαν όλοι τους το ράσο του καλογήρου και αντί για σπαθιά, άρματα μάχης και πολιορκητικές μηχανές, είχανε μαζί τους μόνο το Ευαγγέλιο και μερικές ορθόδοξες εικόνες. Ο ειρηνικός αυτός χαρακτήρας ήτανε το πρώτο γνώρισμα της πορείας των Βυζαντινών αυτών προς τους Σλάβους.

Το δεύτερο ήταν ότι έγινε στη μεγαλύτερη περίοδο του βυζαντινού πολιτισμού, σε μια εποχή όπου τα βυζαντινά στρατεύματα απλώνονταν πανίσχυρα στα σύνορα της βυζαντινής αυτοκρατορίας, ενώ μέσα στην πρωτεύουσα είχε αρχίσει να αναθάλπει η κλασσική παράδοση πλάι στην μεγάλη δραστηριότητα των θεολόγων και των καλλιτεχνών της αυτοκρατορίας.

Τα κατορθώματα του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην Ασία τα εξύμνησαν οι Έλληνες με όλους τους τρόπους που είχαν στη διάθεσή τους, με ποιήματα, με ιστορικά δοκίμια, με αγάλματα και με πολυάριθμες λαϊκές παραδόσεις.



Τα επιτεύγματα όμως των Θεσσαλονικέων αδελφών, του Κυρίλλου και του Μεθοδίου, δεν απασχόλησαν καθόλου τους Βυζαντινούς. Οι ελληνικές πηγές δεν αναφέρουν τίποτε για τους δύο αυτούς αδελφούς, και το μεγάλο γεγονός που διαδραματίστηκε στην αυλή του ηγεμόνος των Σλάβων Ρατισλάβου πέρασε απαρατήρητο από τους αριογράφους, τους ιστορικούς και τους θεολόγους του Βυζαντίου.

Και αυτό ακόμη το βυζαντινό εορτολόγιο, που περιλαμβάνει τον κατάλογο των αγίων της Ορθόδοξης Εκκλησίας πολλούς εκλεκτούς του Θεού δεν αναφέρει τίποτε για τους δύο αυτούς αδελφούς που εργάθηκαν όσο λίγοι άλλοι για την δόξα της Ορθοδοξίας.

Για να μάθουμε την ζωή και την δράση τους θα πρέπει να ανατρέξουμε σε σλαβικές και λατινικές πηγές, στις δύο παλαιοσλαβονικές βιογραφίες τους, και όσα γράφει ειδικά για τον Μεθόδιο ο Αναστάσιος, ο βιβλιοθηκάριος της Ρωμαϊκής εκκλησίας.

Το ίδιο δεν είχαν ενδιαφερθεί για τους δύο αυτούς Θεσσαλονικείς και οι νεότεροι Έλληνες, που φαίνεται ότι νόμισαν ότι ο βίος και η δράση των δύο αυτών αδελφών αποτελεί υπόθεση καθαρά σλαβική που δεν ενδιαφέρει τον Ελληνισμό.

Οι Σλάβοι όπως είναι αυτονόητο, γυρίζουν και ξαναγυρίζουν διαρκώς στη μνήμη των δύο αυτών αδελφών, που τους τίμησαν ως Αγίους και ιδρυτές της Εκκλησίας των. Οι σλαβικές μελέτες για τους δύο αυτούς αδελφούς είναι αναρίθμητες σε όλες τις γλώσσες και σε όλες τις διαλέκτους των

Σλάβων. Πολυάριθμα επίσης είναι και τα δημοσιεύματα σε γλώσσες ευρωπαϊκές, είτε από Σλάβους συγγραφείς, είτε από Ευρωπαίους που χρησιμοποιούν την σλαβική βιβλιογραφία. Όσα παλαιά στοιχεία υπάρχουν, εξετάζονται κάθε φορά με νέα προοπτική, τα δε ελάχιστα νέα που παρουσιάζονται, γίνονται δεκτά με ενθουσιασμό και αποτελούν την βάση νέων πολυαρίθμων δημοσιευμάτων.

Αλλά η ιεραποστολική εργασία των δύο αδελφών από την Θεσσαλονίκη δεν πρέπει να μείνει



Οι Άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος.  
Εικόνα που ζωγραφίστηκε στη Βουλγαρία το 1963

υπόθεση μόνο των Σλάβων. Η πόλη της Θεσσαλονίκης και η εκκλησία της έχουν τα δικαιώματά τους, και μαζί με την πόλη και την εκκλησία της Θεσσαλονίκης δικαιώματα έχει και το Βυζάντιο, και δια του Βυζαντίου ο Ελληνισμός, έργο του οποίου ήταν η είσοδος των Σλάβων στον Χριστιανισμό. Ο χριστιανικός κόσμος που γνώριζαν οι Ρώσοι ήταν τα λειτουργικά και θεολογικά βυζαντινά κείμενα που είχαν μεταφραστεί στην σλαβική από τον Κωνσταντίνο (Κύριλλο), τον Μεθόδιο και τους μαθητές των. Το ίδιο ισχύει και για τους άλλους σλαβικούς λαούς που εισήλθαν στον κόσμο της Ορθοδοξίας. Γι' αυτό και οι δύο αδελφοί εργάστηκαν μόνο στη Μοραβία, ουσιαστικά έγιναν ιεραπόστολοι για όλους τους Σλάβους.

Ένα από τα θέματα που αναφέρονται στον Κωνσταντίνο και στον Μεθόδιο είναι η καταγωγή τους. Ο βιογράφος του Κωνσταντίνου δίνει τις ακόλουθες πληροφορίες: Ο Λέων, πατέρας του Κωνσταντίνου, ήταν δρουγγάριος στη Θεσσαλονίκη (δηλ. διοικητής στρατιωτικής μονάδας από δυο χιλιάδες στρατιώτες) και είχε επτά παιδιά,

το τελευταίο από τα οποία ήταν ο Κωνσταντίνος. Ο Κωνσταντίνος από μικρός αγάπησε τα γράμματα και παιδί ακόμα είχε διαβάσει τα έργα του Γρηγορίου του Θεολόγου και είχε συνθέσει έναν ύμνο προς τιμήν του. Τα πνευματικά χαρίσματά του τα πρόσθεξε ο Λογοθέτης Θεόκτιστος, όταν τον συνάντησε, αυτόν και την οικογένειά του στην Κωνσταντινούπολη και τον έστειλε στη Σχολή της Μαγναύρας, όπου ο Κωνσταντίνος, με την καθοδήγηση του Λέοντος του Μαθηματικού και του Φωτίου, μελέτησε εντατικά ρητορική, γεωμετρία και αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Όταν τελείωσε τις σπουδές του, ο Θεόκτιστος τον διόρισε χαρτοφύλακα (αρχιγραμματέα) του πατριαρχείου και λίγο αργότερα καθηγητή της φιλοσοφίας στη Σχολή της Μαγναύρας. Εξ άλλου, για τον Μεθόδιο ο βιογράφος του διηγείται ότι ο αυτοκράτορας τον διόρισε στρατιωτικό διοικητή μιας περιοχής κοντά στις πηγές του Στρυμόνα, στα σημερινά σύνορα Βουλγαρίας και Γιουγκοσλαβίας, και έτσι ο Μεθόδιος, που έμεινε αρκετά χρόνια εκεί, είχε την ευκαιρία να γνωρίσει καλά τους Σλάβους.



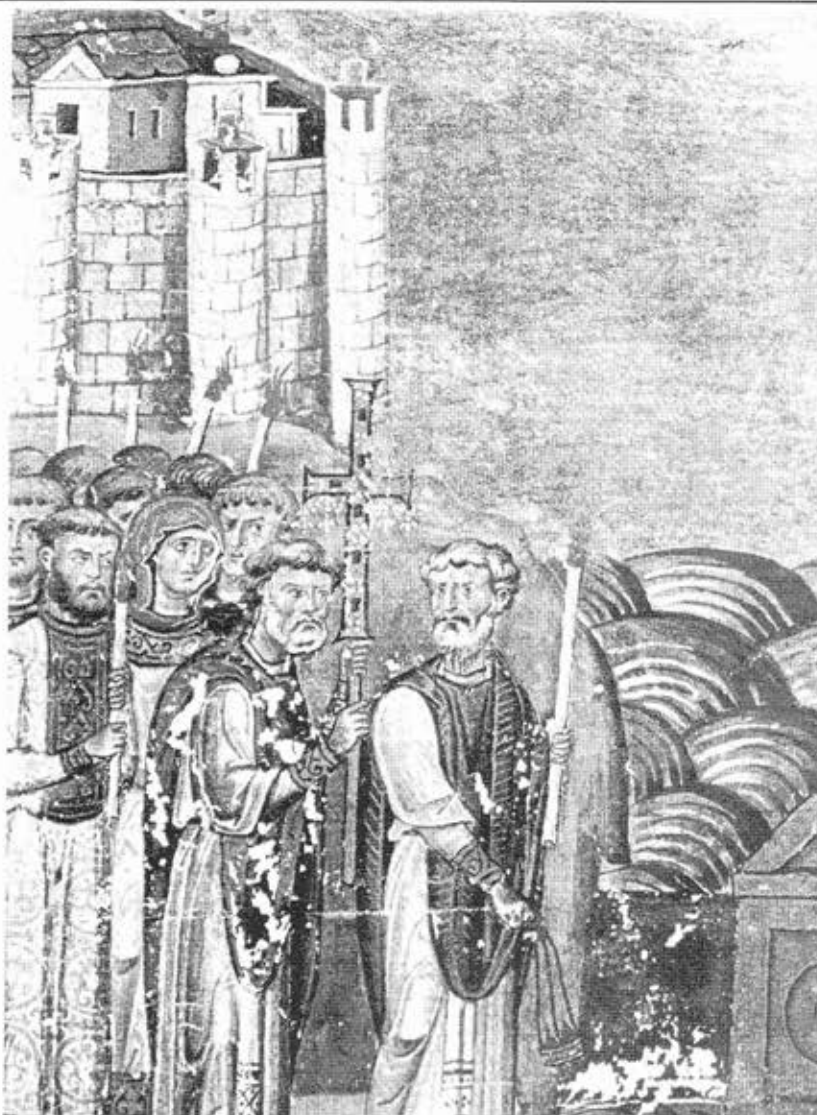
Το βάπτισμα των Βουλγάρων. Μικρογραφία βουλγαριζου χειρογράφου του 14ου αιώνα.





γραφίας του Μεθοδίου από τις παραλείψεις που έχει και από τα λάθη που κάνει, αποδεικνύεται πως ζούσε μακριά από τις βυζαντινές περιοχές, στην Παννονία ίσως ή και στην Βουλγαρία, και δεν γνώριζε τίποτε για την Θεσσαλονίκη. Γι' αυτόν η πατρίδα των ιεραποστόλων των Σλάβων ήταν μια χώρα μυθική, όπου κατ' ανάγκη θα έπρεπε να μιλούσαν σλαβικά, εφ' όσον ο Κωνσταντίνος και ο Μεθόδιος μιλούσαν σλαβικά. Το λάθος αυτό δεν το έκανε ο Μεθόδιος στη βιογραφία του αδελφού του. Ο συγγραφέας όμως της βιογραφίας του Μεθοδίου που ασφαλώς γνώριζε τη βιογραφία του Κωνσταντίνου προσέθεσε αυτή την φράση από άγνοια και από τον ζήλο του να εξάρει το πραγματικά μεγάλο γεγονός της εισαγωγής της σλαβικής στη λειτουργία. Για το σημερινό μελετητή της ιστορίας της Θεσσαλονίκης η πληροφορία του βιογράφου του Μεθοδίου δεν μπορεί κατά κανένα τρόπο να δικαιολογηθεί, πρώτα γιατί γνωρίζουμε ότι ποτέ δεν μπηγαν οι Σλάβοι στη Θεσσαλονίκη παρά μόνο ως δούλοι ή βοηθητικοί των βυζαντινών στρατευμάτων, και έπειτα γιατί τα μνημεία της πόλης και οι άλλες πληροφορίες που έχουμε αποκλείουν τελείως την παρουσία των Σλάβων σε μια πόλη, της οποίας ο προστάτης Άγιος ήταν σύμβολο της άμυνας της εναντίον της σλαβικής διείσδυσης.

Αψευδής μάρτυρας του ελληνικού χαρακτήρα της στην εποχή του Κυρίλλου και του Μεθοδίου μένει το μωσαϊκό του θόλου της Αγίας Σοφίας στη Θεσσαλονίκη, που έγινε το 885 επί του μητροπολίτου Παύλου, στενού φίλου του πατριάρχου Φωτίου, που ο Παύλος είχε βοηθήσει στην οικουμενική σύνοδο του 880. Ο θόλος αυτός, που ακολουθεί το σχέδιο του κεντρικού θό-



Ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος ζητά την αναζάληψη του λειψάνου του Αγίου Κλήμεντος στην Κοιμαία. Μικρογραφία από το Μηνολόγιο του αυτοκράτορα Βασιλείου Β', 10ος αιώνας.

λου των Αγίων Αποστόλων στην Κωνσταντινούπολη, δεν είναι νοητό να είχε γίνει για περιοχή σλαβοφώνων.

Ο Κωνσταντίνος εκτός από τα σλαβικά γνώριζε και την τουρκική διάλεκτο των Χαζάρων, τους οποίους είχε επισκεφθεί ως ιεραπόστολος, προτού ακόμα να σταλεί στη Μοραβία. Αν λοιπόν πούμε ότι ο Κωνσταντίνος ήταν Σλάβος, επειδή γνώριζε την σλαβική, θα πρέπει επίσης να πούμε ότι ήταν Χάζαρος Τούρκος, επειδή γνώριζε την τουρκική γλώσσα των Χαζάρων. Μέσα στο πολύγλωσσο περιβάλλον των ανακτόρων και του Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης, με τους διερχόμενους, τους διπλωματικούς απεσταλμένους



και τους εμπόρους που έφθαναν εκεί από όλα τα μέρη, καθώς επίσης και με τους διδασκάλους ξένων γλωσσών που εργάζονταν στις σχολές της Μαγναύρας και του Πατριαρχείου, δεν θα ήταν δύσκολο σε δυο νέους, με τις πνευματικές ικανότητες του Κωνσταντίνου και του Μεθοδίου, να μάθουν τα σλαβικά, τις πρώτες βάσεις των οποίων θα είχαν ίσως πάρει στη Θεσσαλονίκη, όταν ήταν μικρά παιδιά ακόμη εκεί, από Σλάβους υπηρέτες.

Όμως το σημερινό σλαβικό αλφάβητο που λέγεται κυριλλικό, δεν είναι το αλφάβητο που συνέθεσε ο Κωνσταντίνος. Τα δικό του αλφάβητο είναι γνωστό σήμερα ως γλαγολιτική γραφή, έχει δε διασωθεί σε πολύ λίγα μνημεία. Πολλές από τις μεταφράσεις της εποχής των δύο ιεραποστόλων τις γνωρίζουμε σήμερα σε μεταγενέστερες μεταγραφές στο κυριλλικό αλφάβητο, που είναι βασικά η μεγαλογράμματος γραφή των Βυζαντινών με μερικές λατινικές προσθήκες. Για την προέλευση του γλαγολιτικού αλφάβητου που συνέθεσαν και χρησιμοποίησαν οι δυο ιεραπόστολοι, οι γνώμες των ειδικών σλαβολόγων εξακολουθούν να είναι μοιρασμένες, και η ασυμφωνία αυτή αποδεικνύει ότι, έως σήμερα, δεν έχει διαλευκανθεί οριστικά η καταγωγή του.

Μια προσεκτική ανάλυση των παλαιοσλαβικών μεταφράσεων, που μπορούν να αποδοθούν με θετικότητα στον Κωνσταντίνο και στον Μεθόδιο, δείχνει ότι πρόκειται για μια γλώσσα έντεχνη, που, όπως είναι γραμμένη, δεν μιλήθηκε ποτέ. Είναι δηλαδή μια γλώσσα λογοτεχνική, με την σφραγίδα και τον χαρακτήρα του προσωπικού ύφους των δύο μεταφραστών, τόσο στενά δεμένη με το ελληνικό πρωτότυπο, ώστε να αποκλείεται να είχε ποτέ μιληθεί.

Έτσι δεν έχει νόημα να λέγεται και να γράφεται από τους περισσότερους μελετητές του έργου του Κωνσταντίνου και του Μεθοδίου ότι η σλαβική διάλεκτος που χρησιμοποίησαν στις μεταφράσεις τους ήταν η γλώσσα των Σλάβων που είχαν εγκατασταθεί στις περιοχές της Βορείου Μακεδονίας ( στις “Σκλαβινίες” των Βυζαντινών). Ο όρος “Μακεδονία” κατά την εποχή του Κυρίλλου και Μεθοδίου δήλωνε την Ανατολική

Θράκη και όχι την περιοχή της Αρχαίας Μακεδονίας. Εξ άλλου δεν είναι δυνατόν να γνωρίζουμε τι διάλεκτο μιλούσαν οι κάτοικοι των Σκλαβινίων, εφ’ όσον δεν έχουμε άλλα γραπτά κείμενα της εποχής εκείνης εκτός από τις μεταφράσεις των δύο ιεραποστόλων. Η όλη συζήτηση στηρίζεται στην υπόθεση, ότι οι δύο αδελφοί γνωρίζανε από μικρά παιδιά την διάλεκτο αυτή, ενώ το ορθόν είναι ότι τα σλαβικά τα είχαν μάθει στην Κωνσταντινούπολη και ότι διαμόρφωσαν τις μεταφράσεις τους για τους Σλάβους της Μοραβίας. Στην έντεχνη σλαβική γλώσσα που χρησιμοποίησαν, λογικό είναι να ζητηθούν ως βάση διαλεκτολογικά στοιχεία της Μοραβίας.

Είναι δύσκολο να εξάρει κανείς όσο πρέπει την σημασία της αλλαγής που σήμανε για τους Σλάβους η είσοδός τους εις την Οικουμενική Ορθοδοξία. Δεν είναι σχήμα λόγου η διατύπωση ότι με τον εκχριστιανισμό τους πέρασαν από την βαρβαρότητα στον πολιτισμό. Η Ορθοδοξία τους έδωσε γραφή για να γράφουν την γλώσσα τους, τους βοήθησε να μάθουν, να αγαπήσουν και να πλουτίσουν την γλώσσα τους, τους προίκισε με τον κόσμο των ιδεών της ορθοδόξου ελληνικής εκκλησίας, με τις μεταφράσεις των νομικών βιβλίων του Βυζαντίου τους βοήθησε να οργανώσουν την κοινωνική τους ζωή όχι πάνω στις διαθέσεις και στις προτιμήσεις των αρχηγών των γενεών, όπως γινόταν έως τότε, αλλά επάνω στην γενική και στην απρόσωπη έννοια του νόμου. Και με την είσοδό τους στην ορθοδοξία, που έγινε στην καλύτερη ώρα του βυζαντινού πολιτισμού, οι Σλάβοι είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν από κοντά την λειτουργία ενός κράτους οργανωμένου και στερεού, όπως ήταν το Βυζάντιο στην εποχή του Μιχαήλ, του Φωτίου και της Μακεδονικής δυναστείας.

*Η επιμέλεια του κειμένου έγινε από τη Λευκή Σαμαρά με βάση μια πραγματεία, του Βασιλείου Λαούρδα, που δημοσιεύθηκε στην “Νέα Εστία” το 1958*

**Συμπληρώνεται ένας χρόνος που έφυγε**

# Αχιλλέας Γκούτας

Μικρό αφιέρωμα

του Πέτρου Δεινόπουλου

Όταν κάποιος φεύγει από την ζωή, φορτωμένος με μεριζές δεκάδες χρόνια, γράφουμε συνήθως ότι έφυγε "πλήρης ημερών". Αυτό ταιριάζει και στον Αχιλλέα Γκούτα, με μια μικρή διόρθωση, ότι και οι μέρες των 89 χρόνων της ζωής του ήταν πλήρεις, γεμάτες δραστηριότητες. Γόνος παλιάς Ναουσαίικης οικογένειας που συνδέθηκε με την ίδρυση του εργοστασίου "Εστίας", γεννήθηκε το 1913 στο Κάρο, όπου οι γονείς του ασχολούνταν με το εμπόριο. Εκεί φοίτησε στην περίφημη "Αμπέτσιο" και στη Γαλλική Εμπορική Σχολή και κατόπιν σπούδασε Νομικά στο Α.Π. Θεσ/νίκης. Ξεκίνησε τη δικηγορία στη Νάουσα και κατόπιν στη Βέροια, διατελέσας πολλά χρόνια πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου.

Αποχώρισε το 1982 όταν συνταξιοδοτήθηκε και του απονεμήθηκε ο τίτλος του "επιτίμου προέδρου" του Δικηγορικού Συλλόγου. Τον διαδέχθηκε η γυναίκα του Ελένη, το γένος Τσιώμη. Μετά την συνταξιοδότηση και αυτής εγκαταστάθηκε στη Θεσ/νίκη όπου και πέθανε πριν ένα χρόνο, έπειτα από εγχείριση κοιλιακού ανευρύσματος.

Ως ανήσυχος πνεύμα παρακολούθησε τα ιστορικά γεγονότα του περασμένου αιώνα, παγκόσμια και ελληνικά, βοηθούμενος από την γνώση δύο ευρωπαϊκών γλωσσών (Γαλλικά, Αγγλικά) πέραν των δύο "μητρικών" γλωσσών (ελληνικά, αραβικά).

Στα πολεμικά γεγονότα (Αλβανία, κατοχή) είχε και προσωπική συμμετοχή. Όλα αυτά του στοίχισαν ταλαιπωρίες αλλά του πρόσφεραν και πολλές εμπειρίες και θέματα για τα βιβλία και τα άρθρα που δημοσίευσε σε περιοδικά και εφημερίδες μεταξύ των οποίων η "Νιάουστα" η "Φωνή της Ναούσης" κ.ά.



Για την προσφορά του ο Δήμος Νάουσας τον τίμησε με το αργυρό μετάλλιο της πόλης.

Τα βιβλία που έγραψε: "Το νέο οικογενειακό Δίκαιο", "Χρόνια μακρόσυρτα", "Η Νάουσα στον 19ο αιώνα( και ένα φωτοτυπημένο βιβλιαράκι, μια ποιητική ανθολογία "Ειρήνη" που είναι και η τελευταία του εργασία (2001).

Στην έκδοση της Π.Ε.Ν. "Νάουσα 19ος-20ος αιώνας" (1999) δημοσιεύονται δυο εκτενή άρθρα του για τους Ναουσαίους μετανάστες στην Αίγυπτο καθώς και για το Δίκαιο και τα Έθιμα στη μετεπαναστατική Νάουσα.

Εκτός από τα "γραπτά" όμως είχε και τα "προφορικά". Όταν τα καλοκαίρια και στις μεγάλες γιορτές έρχονταν για διακοπές στη Νάουσα, η παρέα της καφετέριας Corner στην πλα-

τεία Καρατάσιου άκουγε με πολύ ενδιαφέροντις αναμνήσεις του από την κοινωνικο-πολιτική ζωή της προπολεμικής κυρίως Νάουσας με τους ανθρώπους που έπαιξαν κάποιο σημαντικό ρόλο στη ζωή της πόλης μας, αλλά και τους τύπους της.

Ιδιαίτερη αδυναμία είχε στον γιατρό Νίκο Δουλγεράκη ο οποίος με συνεργάτη τον Στέργιο Ζιαμπάκα, εξέδιδε κατά διαστήματα, από το 1928 έως το 1935, την εφημερίδα "Νάουσα" την πιο καλογραμμένη προπολεμική εφημερίδα της πόλης μας. Δηγιούνταν λοιπόν, ο Αχιλλέας ότι ο Δουλγεράκης έγραφε τα άρθρα του σ' ένα τραπέζι του καφενείου "Ομόνοια". Οι φίλοι του όταν τον έβλεπαν σκυμμένο στα χειρόγρατά του απέφυγαν να τον ενοχλήσουν. Περίμεναν πρώτα να ιδούν πότε θα σηκώσει το κεφάλι, δείγμα ότι τελείωσε το γράψιμο. Μόνο τότε πλησίαζαν και τον ρωτούσαν "Βγήκε, βγήκε;" εννοώντας αν βγήκε το άρθρο. Αν ο Δουλγεράκης απαντούσε "Βγήκε" τότε έρχονταν και κάθονταν στις καρέκλες γύρω από το τραπέζι του.!

Το ερώτημα "Βγήκε, βγήκε", έμεινε ζωντανό στη μνήμη του Αχιλλέα ο οποίος όταν έρχονταν στο γραφείο της "Φωνής" σε ημέρες φούργιας φρόντιζε να ρωτάει με νόημα: "Βγήκε, βγήκε;".

Ο Αχιλλέας παρακολουθούσε και τα σύγχρονα γεγονότα και τους πρωταγωνιστές τους, πρόσωπα της πολιτικής και πνευματικής ζωής. Έκανε και τα σχόλιά του, προσέχοντας πάντα να τηρεί τις αναγκαίες ισορροπίες. Παρόλ' αυτά δεν απέφυγε τα πειράγματα του γεωπόνου φίλου του, μακαρίτη τώρα, Αντώνη Χριστίνα. Όταν π. χ. ο Αχιλλέας χαρακτήριζε στις διηγήσεις του κάποιον ως άριστο δικαστή ή συγγραφέα ο Αντώνης τον "κάρφωνε": "Ασφαλώς και αυτός ανήκει στον Συνασπισμό της αριστεράς". Ο Αχιλλέας δεν θύμωνε. Αντιπαρέρχονταν το "καρφί" με χαμόγελο!

Αυτός ήταν ο Αχιλλέας, όπως τον ζήσαμε στα τελευταία χρόνια της ζωής του, πάντοτε ζωηρός και αισιόδοξος σαν παιδαρέλι. Έτσι θα τον θυμόμαστε πάντα.

## Ένα μικρό διήγημα του Αχιλλέα Γκούτα

### Τέσσερα Καφενεία

Δεν μπορώ να ξέρω τη σημασία της "Καφετέρια" στη σημερινή φοιτητική ζωή. Για το ρόλο, όμως, του προπολεμικού καφενείου στη ζωή, δράση και κίνηση των τοπικών σπουδαστών μας, της "ακαδημαϊκής" που λέγαν νεολαίας, πολλά έχουν γραφτεί και θρυλούνται, σοβαρά και αστεία, πραγματικότητες και μυθεύματα.

Αρκετά τα καφενεία γύρω από το Συντριβάνι, σε αχτίνα από Μελενίκου μέχρι Καμάρα και προς τα κάτω, στην Εθνικής Αμύνης μέχρι το Λευκό Πύργο, που φιλοξενούσαν στις πρώτες δεκαετίες του Πανεπιστημίου μας το φοιτηταριό. Κάθε ένα είχε και τον δικό του κόσμο και το δικό του... ύφος και ήθος.

Ανάμεσα στα ονομαστά ήταν και ο "ΠΑΡΘΕΝΩΝ" στην Εθνικής Αμύνης, κοντά στην τότε

Φοιτητική Λέσχη και σε κάποιο Γυμνάσιο Θηλέων. Έλεγαν πως τότε τάχα δε σε δέχονταν στη Γραμματεία για εγγραφή αν δεν περνούσες πρώτα από τον "Παρθενώνα". Αρκετά ευρύχωρο, αλλά ασφυκτικά πιεσμένο από τα πολλά τραπεζάκια, τα μαρμάρινα, και τις καρέκλες. Πάντοτε γεμάτο από φοιτητές, όλων των Σχολών και τάξεων, από σπασίγκες μέχρι σπάρονς. Οι Δραμινοί και οι Σερραίοι είχαν τον πρώτο λόγο στις παρέες. Και δεινοί χαρτοπαίχτες οι πρώτοι. Εδώ οι νεοσσοί παρακολουθούσαν μαθήματα τεχνικής στην πρέφα. Η καζούρα, όμως, και τα επιφωνήματα των γύρω θεατών γίνονταν στις "κούπες". Το καφενείο βούιζε και από τις ζωηρές συζητήσεις των θαμώνων, που καταπιάνονταν από το πιο απλό και ελαφρύ θέμα μέχρι τον "τετραγωνισμό" του κύκλου! Αλλά δεν πρέπει να τους αδικούμε και

πολύ. Γιατί, σ' αυτό το καφενείο οι παλιότεροι βοηθούσαν τους πρωτοετείς να βρουν δωμάτιο, το που να τρώνε καλά και φθηνά και οι σοβαρότεροι δίναν και πατρικές συμβουλές. Σωστό κέντρο φοιτητικής πληροφόρησης. Από δω ξεκινούσαν και τα πρώτα απεργιακά σκιρτήματα, οι πρώτες κονβέντες, τα σουν και τα μουν, ώστε κατά την άνοιξη να ξεσπάσει η αναμενόμενη φοιτητική απεργία.

Δεύτερο γνωστό καφενείο έγινε το "ΠΑΡΑΝΤ", κοντά στον Πύργο, όταν μια μέρα εισήλασε στο ήσυχο και πολιτισμένο καφενείο η παρέα που έβγαζε την σατυρική εφημερίδα "ΜΟΥΒΙΤΟΝ". Ο νοικοκύρης δεν καλοκοίταζε τους νέους αυτούς πελάτες, φουριόζονες με πολλά χαρτιά στις μασχάλες. Αγριος στην εμφάνιση, με ένα μάτι και μια βαθιά ουλή στο αριστερό μάγουλο, απόρρισε με όλη αυτή την προεμούρα. Μα, καλοκάγαθος στο βάθος, γρήγορα έγινε φίλος των νέων. Εκεί καταστρώθηκαν σχέδια και γράφτηκαν πολλά αστεία και σοβαρά. Εκεί γίνονταν ομηρικές συζητήσεις και αναλύσεις, μαρξιστικές και φροϋδικές (μόλις τότε κυκλοφόρησαν σε κακομεταφράσεις ορισμένα έργα του Φροϋντ), για όλα τα θέματα του επιστητού. Και, όλα μέσα σ' αυτό το κομψό και ήσυχο καφενείο, ανάμεσα στα κελαϊδήματα και τις τριλίες των ποντιών, που ήταν σε ένα μεγάλο κλουβί σε μια γωνιά. Και οι καφέδες διαδέχονταν ο ένας τον άλλο.

Η "ΑΚΤΗ" γιόμιζε την Άνοιξη, όταν ο χειμωνιάτικος Βαρδάρης δεν σε εμπόδιζε πια να δια-

σχίσεις όλη την Εθνικής Αμύνης για να φτάσεις στον Λευκό Πύργο. Κοντά στην θάλασσα, δίπλα στις δυο "Βρετάνιες" με τα μπιλιάρδα, με τα τραπεζάκια έξω, η "Ακτιή" ήταν το κατάλληλο μέρος να κονβεντιάσεις ήρεμα και να παίξεις μια παρτίδα τάβλι ανενόχλητος. Σ' αυτό μετακόμιζαν και οι λογοτεχνίζοντες και οι φιλοσοφούντες, περί των εγκοσμίων. Και, όταν ο ήλιος ήταν ακόμα αγαπητός, "μακάριοι" σαν τους θεούς τον Επίκουρον, απολαμβάναμε ένα ουζάκι, αγναντεύοντας τη θάλασσα και βρισκάμε τη ζωή ωραία!

Ήταν και άλλα πολλά καφενεία τον φοιτητικό κοσμον. Τελευταίο που θυμάμαι, ανώτερης κλάσης, όπου λίγοι φοιτητές σίχναζαν το βράδυ, ήταν η "ΑΣΤΟΡΙΑ Β". Οι φιλόμουσοι νέοι σε ένα ήρεμο και πολιτισμένο περιβάλλον, εξευγενίζονταν με λίγη σοβαρή μουσική. Πιάνο βιολί και τσέλο αποτελούσαν μια ορχηστρουλά, που τα κατάφερνε καλά μέχρι άριστα σε κλασσικά κομμάτια, εύπεπτα βέβαια για μας τους σχετικά ανίδεους. Υπήρχαν και ορισμένοι ερωτίλοι της παρέας, που ορέγονταν τη νεαρή πιανίστρια. Στο καφενείο αυτό σοβαρενόμασταν, μόνο που κάποιος ένα βράδυ άναψε το τσιγάρο του με έναν αρχαίο αναπτήρα-τσακμάκι με ίσχα και φντίλι και γλόμωσε το ωραίο καφενείο...

Ωραία η φοιτητική ζωή στην προπολεμική Θεσσαλονίκη!

Αχιλλέας Γκούτας

## Η "Νιάουστα" στηρίζεται στην αγάπη σας.

Παρακαλούμε να μεριμνήσετε  
για την τακτοποίηση της συνδρομής σας



## 60 χρόνια απ' το θάνατο ενός παλικάριου Χρήστος Εξηντάρας (Λύκος) 1910-1943

του Φιλώτα Αδαμίδα (Κατσώνη)

Όταν την άνοιξη του 1943 κυνηγημένος απ' τη Γκεστάπο βγήκα αντάρτης στο Βέρμιο και ανέλαβα τη διοίκηση ενός μικρού συγκροτήματος, ο οπλισμός μου ήταν ένα απ' τα χυμμένα πιστόλια τύπου Μπράουνινγκ. Μου το είχε δώσει η οργάνωση, όταν κυκλοφορούσα στην πόλη παράνομα.

Στο πρώτο μου λημέρι έξω απ' το χωριό Δραζίλοβο, ένας απ' τους λίγους αντάρτες που βρήκα, ήταν και ο Χρήστος Εξηντάρας, με το ψευδώνυμο "Λύκος". Σαν παλιός κομμουνιστής (όπως και τα δυο μεγαλύτερα αδέρφια του Πέτρος και Μιχάλης) είχε βγει απ' τους πρώτους στο Βέρμιο. Όταν ο Μαύρος Ακρίτας και ο Νικηταράς έφυγαν με τα συγκροτήματά τους για την ελεύθερη Ελλάδα, ο Χρήστος δεν τους ακολούθησε, γιατί ήθελε να δρα στην περιοχή της Νάουσας σαν ελεύθερος σκοπευτής και συγχρόνως να μπορεί να βοηθά τη γυναίκα του και τα 4 μικρά παιδιά του στη Νάουσα, αλλά να βλέπει κάπου- κάπου και το κτήμα του στην περιοχή "Κουτίχα". Εκτός αυτών είχε και ένα άλλο καθήκον. Την προστασία και τροφοδοσία της Εβραϊκής οικογένειας Μπουρλά, που η οργάνωση έβγαλε απ' τη Νάουσα στο βουνό και για την ασφάλειά τους μέναν στην αρχή σε μια μεγάλη σπηλιά κάτω απ' το λημέρι μου.

Ας μου επιτραπεί εδώ μια μικρή παρένθεση για την οικογένεια Μπουρλά, που όλοι οι παλαιότεροι Ναουσαίοι γνώριζαν.

Από πολύ παλιά είχε εγκατασταθεί στη Νάουσα ο γερο Μπουρλάς με το μεγαλύτερο γιο του το Δανίδ με τις δυο κόρες του Φανή και Σαρίκα (τα άλλα 5 παιδιά του ζούσαν σε άλλες πόλεις ή στο



εξωτερικό). Τη δεκαετία του '30 ήρθε στη Νάουσα απ' την Αίγυπτο και ο μικρότερος αδελφός του Δαβίδ ο Λεών με την οικογένειά του και έμεινε 5 χρόνια.

Στην κατοχή ο Λεών και τα 3 παιδιά του, Μουσιής (είναι αυτός που έγραψε το υπέροχο βιβλίο "Έλληνας Εβραίος και αριστερός"), Σολομών και Ντόρα, βγήκαν στο βουνό, στον ΕΛΑΣ, ο πρώτος στο Πάικο στο 3οο Σύνταγμα και οι άλλοι δύο, Σολομών και Ντόρα, στο Βέρμιο. Ο Σολομών σκοτώθηκε μαζί με τον Ταγματάρχη του Κολοκοτρώνη στο Σταυρό Ημαθίας, το Σεπτέμβριο του 1944, στο χτύπημα της φάλαγγας υποχωρούντων Γερμανών. Ο Δαβίδ με τη γυναίκα του και τη μεγάλη του κόρη Φανή σκοτώθηκαν το 1944 απ' τους Γερμανούς στις εκκαθαριστικές, ενώ η Σαρίκα κατατάχθηκε αντάρτισσα στο Αρχιγείο του 16ου Συντάγματος Βερμίου.

Μεταξύ των πρώτων ανταρτών στο λημέρι μου (Εξηντάρας Χρήστος- Λύκος-, Λιόλιος Θωμάς-Μπαρούτας, Χαμουριάδης Μήτσος, Σιώπης Τέλης, Κυμπρίτης Κώστας, Τοκαλάκης Παρασκευάς κ.ά.) ήταν και η μικρή Ντόρα Μπουρλά που τη βαφτίσαμε "Ταρζάν".

Μια μέρα του Ιούνη, ο Λύκος έρχεται και μου λέει: "Κατσώνη θα κατέβω στη Νάουσα και θα πάω στο Χωροπάνι (σημ. Στενήμαχος) περνώντας απ' το κτήμα, θα σας φέρω και κάλτσες, γι αυτό σε παρακαλώ δώσε μου το πιστόλι σου, που είναι πλακέ και μπαίνει στη τσέπη και κρατά προσωρινά το δικό μου". Το δικό του ήταν ένα μακρύκανο, μεγάλο και βαρύ περιστροφικό που δεν έμπαινε στη τσέπη.

Αλλάξαμε πιστόλια, τον αποχαρετήσαμε και του ευχηθήκαμε καλή επιστροφή.

Έλα όμως που η ευχή μας δεν έπιασε και η επιστροφή δεν ήταν καλή.

Πηγαίνοντας για την αποστολή του, μόλις βγήκε απ' το μονοπάτι της παλιόστρατας στη "Βερωπίκη" γέφυρα, έπεσε πάνω σε γερμανική κούρ-

σα, στην οποία επέβαιναν ο Γερμανός ανακριτής με τη συνοδεία του και ο Ναουσαίος συνεργάτης των Γερμανών Γκουντιός. Αυτός αναγνώρισε το Λύκο και τον υπέδειξε στο γερμανό αξιωματικό με τη λέξη μπαντίτ (συμμορίτης). Σταμάτησαν κοντά του την κούρσα ακριβώς πάνω στη γέφυρα και βγαίνοντας ο ανακριτής με το συνοδό του (ο Γκουντιός έμεινε στην κούρσα) τον πλησίασαν και του λένε: "παπίερ", δηλαδή χαρτιά-ταυτότητα. Παπίερ; απαντά ο Λύκος, και βάζοντας το χέρι στη μέση αριστερή τσέπη του σακακιού του τραβάει το πιστόλι μου και ρίχνει δυο σφαίρες στο Γερμανό αξιωματικό. Στην τρίτη όμως, για τον άλλο Γερμανό, το πιστόλι έπαθε εμπλοκή.

Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση, ο Λύκος δεν χάνει την ψυχραιμία του, δίνει ένα σάλτο και πηδάει απ' τη γέφυρα στο ποτάμι και τρέχει τον κατήφορο μέσα απ' την κοιή του ποταμού και παρακάτω βγαίνει στην όχθη και απομακρύνεται μέσα απ' τους μπαχτσέδες. Ο Γερμανός που συνόδευε τον αξιωματικό, μόλις συνήλθε, άρχισε να βάζει με το στάγερ (ημιαυτόματο όπλο) και μια απ' τις σφαίρες πέτυχε το Λύκο και σφηνώθηκε στο μηρό του. Ο ίδιος δεν το αντιλήφθηκε και μόνο όταν βγαίνοντας απ' το ποτάμι είδε αίματα στο νερό, κατάλαβε ότι χτυπήθηκε στο πόδι.

Εξαντλημένος και απ' την αιμορραγία σταμάτησε σε κάποια καλύβα, όπου με τη βοήθεια και συμπατριωτών που βρέθηκαν εκεί, έδεσε προσωρινά το τραύμα και μόλις συνήλθε πήρε το δρόμο για το Δραζίλοβο. Απ' το χωριό ήρθε σύνδεσμος στο λημέρι, και με ειδοποίησε ότι γύρισε ο Λύκος τραυματισμένος. Ανήσυχος έφυγα αμέσως με το σύνδεσμο για το χωριό. Τον βρήκα σ' ένα σπίτι (αν θυμάμαι καλά του Παπαδόπουλου) να με περιμένει. Η πρώτη του κουβέντα ήταν: "Δώσ' μου Κατσώνη το περιστροφό μου και πάρε το ρημάδι το δικό σου, που αν δεν πάθαινε εμπλοκή θα είχα καθαρίσει και τον άλλο Γερμανό και το κάθαρμα που με προόδωσε και δεν θα τραυματιζόμουννα. Τώρα έχω τη σφαίρα

στο μπουτί μου”.

Αφού μας εξιστόρησε τα συμβάντα του είπα πως λυπάμαι, αλλά δεν φταίω εγώ για την εμπλοκή του πιστολιού. Αμέσως όμως έστειλα σύνδεσμο στη Νάουσα να βρει η οργάνωση τον γιατρό Κώστα Τσίτση (με τον οποίο είχα στενή επαφή και συνεργασία πριν βγω στο βουνό) για να βγάλει μια σφαίρα απ’ το μηρό τραυματία. Ο γιατρός αμέσως πήρε την τσάντα του και με το σύνδεσμο κατέφθασαν το συντομότερο στο χωριό, όπου τον περιμέναμε. Αν και δεν ήταν χειρουργός, με τα λίγα μέσα που διέθετε, προσπάθησε με νυστέρι και λαβίδα να βγάλει τη σφαίρα, χωρίς όμως να το κατορθώσει, γιατί ήταν βαθιά και υπήρχε φόβος να κάνει ζημιά. Εγώ με αγωνία παρακολουθούσα όλη του την προσπάθεια με το Λύκο να σφίγγει τα δόντια για να μη φωνάξει απ’ τον πόνο, χωρίς αναισθητικό. Τελικά καταλήξαμε και οι τρεις να απολυμανθεί η πληγή και να κλείσει αφήνοντας μέσα τη σφαίρα.

Το παλικάρι έγινε γρήγορα καλά και ήρθε στο λημέρι για να συνεχίσει τη δράση του πιο πολύ στο βουνό τώρα. Όπως μάθαμε, ο Γερμανός ανακριτής προτού ξεπνιχθεί στο Νοσοκομείο της Νάουσας, ζήτησε να μην γίνουν αντίποινα στη Νάουσα για το θάνατό του.

Τον Ιούλιο επέστρεψε στο Βέρμιο απ’ την ελεύθερη Ελλάδα ο Ακρίτας (Ανέστης Κοντοζής) με το συγκροτήμά του και αποφασίσαμε να ενώσουμε τα δυο μικρά συγκροτήματα σε ένα, αναλαμβάνοντας συνδιοικητές.

Στις αρχές Αυγούστου πήραμε εντολή να φύγουμε με το συγκρότημα στο Πάικο και από κει και ύστερα από 10 μέρες, μαζί και με τα συγκροτήματα του Παΐκου και Κρούσιας (Κιλκίς), όλοι μαζί πίσω στο Καϊμάκτσαλαν με σκοπό να συμπυχθούμε, αν χρειασθεί προς Γιουγκοσλαβία, γιατί υπήρχαν πληροφορίες για μεγάλες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών σ’ όλες αυτές τις περιοχές, κάτι που όμως δεν έγινε. Έγινε όμως απ’ τον καπετάν Πέτρο (Χρήστο Μόσχο), που έφθασε απ’ την ελεύθερη Ελλάδα,

ανασυγκρότηση των τμημάτων και δημιουργία νέου συγκροτήματος απ’ τους καινούργιους που βγήκαν στο μεταξύ στο βουνό απ’ τη Θεσσαλονίκη και την ύπαιθρο. Σε μένα ανετέθη η διεύθυνση του νέου συγκροτήματος με χώρο δράσης και λημέριασμα το Πάικο. Εδώ χωρίσαμε με τον Ακρίτα και το συγκρότημα που θα επέστρεφε στο Βέρμιο, όπου είχαν μείνει ελάχιστοι αντάρτες, μεταξύ των οποίων και ο Λύκος, που δρούσε ως ελεύθερος σκοπευτής, έχοντας βέβαια και την ασφάλεια και τροφοδοσία της οικογένειάς Μπουρλά. Οι Γερμανοί και οι συνεργάτες τους τον είχαν τώρα επικηρυγμένο και έπρεπε να είναι προσεκτικός, κάτι που για τον Λύκο ήταν αδιανόητο.

Όλο τον Αύγουστο, που εμείς λείπαμε στο Πάικο, η Π.Α.Ο. εκμεταλλευόμενη την απουσία μας, ξανάβγαλε τμήμα της στο Βέρμιο. Τότε ακριβώς συνέβη το μοιραίο. Στις 29 Αυγούστου, λίγες μέρες πριν την επιστροφή του Ακρίτα στο Βέρμιο, ο Λύκος που βρισκόνταν στα γυμνά στη θέση “Τσανακτοί”, βλέποντας χαμηλότερα στην παρυφή του δάσους κινήσεις, νόμισε πως ήταν δικοί μας και πλησιάζοντας έπεσε πάνω στους Παιοζήδες, που άρχισαν να τον πυροβολούν. Τότε έστρεψε κι αυτός το αυτόματο και το άδεια-σε μέχρι την τελευταία σφαίρα δίνοντας την τελευταία μάχη της ζωής του, πέφτοντας σαν πραγματικό παλικάρι που ήταν στο βωμό της λευτεριάς της πατρίδας στα 33 του χρόνια, αφήνοντας πίσω του τη γυναίκα του με τα 4 μικρά ορφανά. Αυτός ήταν ο Λύκος.

Θεώρησα χρέος μου, με το γραφτό αυτό, να τιμήσω το παλικάρι αυτό, έστω και ύστερα από 60 χρόνια.

Αύγουστος 2003

Μια αληθινή ιστορία από την αντίσταση

## ΙΤΑΛΟΣ Ο ΠΑΡΤΙΖΑΝΟΣ

του Τάκη Αδαμίδη

*"Τρέχα, φεύγα Ερρίκο.... Ερρίκο.... Φεύγα, οι Γερμανοί έστησαν πολυβόλα γύρω γύρω, μ' ακούς;"*

Έτσι δυνατά και κραυγαλέα φώναξε ο Ρούλης (ο μικρός Ρούλης) τον Ιταλό που κινδύνευε να τον γαζώσουν οι φασίστες και εκείνος, με όλες του τις δυνάμεις, αστραπιαία, πήδηξε σ' ένα ρέμα και χάθηκε μαζί με τον Έλληνα σύντροφό του μέσα στους πράσινους θάμνους, ενώ κελαηδούσαν θανατηφόρα τα πολυβόλα των Ναζί.

Ήταν νύχτα όταν του στήσανε καρτέρι οι Γερμανοράδες μαζί με Ιταλούς φασίστες. Ο Ερρίκος, μαζί με έναν Έλληνα σύντροφό του, ντόπιο, έμπαιναν μόλις νύχτωνε στην μικρή πόλη και με το χωνί (τηλεβόα) καλούσε τους Ιταλούς αντιφασίστες να ανεβούν στο βουνό και να μπουν στις γραμμές της αντίστασης.

*"Fratelli Italiani venite tutti con noi siamo liberi in montagna con Greci partigani"* *"Αδέρφια Ιταλοί ελάτε όλοι μαζί μας είμαστε ελεύθεροι κοντά στους Έλληνες αντάρτες"*. Αυτά τα λόγια έλεγε στους Ιταλούς ο Ερρίκος

Ήταν επικίνδυνη αυτή η αποστολή για τον Ιταλό αντιφασίστα, που σχεδόν κάθε βράδυ έμπαινε στην πόλη από διαφορετικά σημεία, σύμφωνα με τις εντολές που έπαιρνε για λόγους ασφάλειας. Οι Γερμανοί στήσανε σε πολλά σημεία τα πολυβόλα τους, μα οι ντόπιοι ξέρανε πολλά μπισάματα λιγότερο επικίνδυνα.

Ο Ιταλός κι ο ντόπιος σύντροφός του ήταν ελαφρά οπλισμένοι. Από ένα περιστροφικό και κανα-δυο χειροβομβίδες για ώρα μεγάλης ανάγκης.



Ο Ερρίκος (Enrico Leante) και η γυναίκα του  
Ελενίτσα Αδαμίδου Leante

Αυτή ήρωική πράξη είχε θετικά αποτελέσματα. Πολλοί Ιταλοί με την πρώτη ευκαιρία την κοπάνησαν προς τον ανήφορο για το βουνό και πύκνωναν τις γραμμές των αντάρτικων μονάδων. Οι πιο πολλοί από αυτούς, φανατικοί αντιφασίστες, έπαιρναν γρήγορα μέρος στις πιο σκληρές μάχες.

Σε μια ενέδρα ένας φανατικός Ιταλός αντιφασίστας που κρατούσε το πολυβόλο, ο Stefano, άδειασε τόσες πολλές σφαίρες χτυπώντας δυο αυτοκίνητα με Γερμανούς, που μετά το μπαράζ,



οι συναγωνιστές του μαχητές τον έβριζαν. Είχε κατατροπώσει τις μπότες τους, τις αχρήστευσε, έτσι που οι περισσότεροι αντάρτες που φορούσαν τσαρούχια και ήλπιζαν να φορέσουν μπότες, απελπίστηκαν.

Οι μέρες περνούσαν γεμάτες δράση κι αγώνες. Οι δυνάμεις της αντίστασης χτυπούσαν ανελέητα τους κατακτητές με πάθος, παλικαριάσια όπου τους εύρισκαν, στα βουνά και στους κάμπους.

Τα γκρίζα σύννεφα που έκρυβαν τον ήλιο της λευτεριάς σιγά - σιγά έφευγαν. Πλησίασε η ημέρα του λυτρωμού.

Ναι, ήρθε η πολυπόθητη ώρα. Οι Γερμανοί τα μαζεύουν και φεύγουν παίρνοντας μαζί τις κατάρες αυτών που έχασαν τους ανθρώπους τους. Οι δρόμοι γεμίζουν. Όλοι ξεχύνονται για να γιορτάσουν. Άνδρες, γυναίκες, μικροί μεγάλοι ξεσπούν σε κραυγές χαράς. Τραγουδούν, χορεύουν, ναι ! ήταν αβάσταχτο το βάρος της κατοχής.

Ο Ιταλός μας χόρευε και γλεντούσε κι αυτός μαζί με τους άλλους. Με τη δράση και την προσφορά του είχε αποκτήσει φίλους, έμαθε ελληνικά, γνώρισε μάλιστα και μια κοπέλα, την αγάπησε. Μια κοπέλα από μια οικογένεια που έδωσε τα πάντα στον αγώνα, στην αντίσταση.

Η οικογένεια τον αγκάλιασε χωρίς καμιά διάκριση. Αρραβωνιάστηκαν, παρά τις επικρίσεις ορισμένων κουτόμυαλων (πουριτανών - χαζορατσωτών), ήτανε λέει Ιταλός. Στις μικρές κοινωνίες συμβαίνουν αυτά.

Οι μέρες κυλούσαν. Οι άνθρωποι προσαρμόζονταν σιγά σιγά στις καινούργιες συνθήκες της καθημερινότητας. Και πρώτα απ' όλα στις ανάγκες επιβίωσης. Δύσκολες οι πρώτες μέρες. Για τον Ιταλό πιο δύσκολα τα πράγματα. Επρεπε να βρεθεί τρόπος επιστροφής του στην πατρίδα, ήταν κι αρραβωνιασμένος. Και δεν φτάναν όλα αυτά, ήρθαν τα πάνω- κάτω.

Άλλαξε η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα. Ανέβηκαν στην εξουσία οι συνεργάτες του κατακτητή, οι αλήτες δολοφόνοι κι οι χαφιέδες. Αρχισαν οι διωγμοί.

Στη μικρή αυτή πόλη που θυσιάσε νιάτα και νιάτα στον αγώνα οι διωγμοί ήταν σκληροί.

Για τον Ιταλό δυσκολεύουν περισσότερο τα πράγματα, κυνηγούσαν ακόμα κι αυτόν. Έτσι, κάτω από μυστικές συνθήκες, ένα βράδυ παντρεύτηκε την καλή του, λίγο μακριά απ' τη μικρή πόλη, σ' ένα χωριό, με κουμπάρα τη μικρότερη αδελφή της, με μια φτωχή θρησκευτική τελετή.

Ένα βαπόρι στη Θεσσαλονίκη, με ανακοίνωση του Ιταλικού Προξείου, περιμένε στο λιμάνι και μέσα σε μια προθεσμία να μαζέψει όλους τους Ιταλούς που παντρεύτηκαν Ελληνίδες και να τους μεταφέρει στην Ιταλία, στην πατρίδα τους.

Νύχτα πήραν ταξί έξω απ' τη μικρή πόλη κι έφυγαν ο Ιταλός με τη γυναίκα του πλέον.

Ναι, έτσι έγινε. Το πλοίο σαλπάριζε για την πατρίδα, έπαιρνε μαζί του τους αγώνες, τις θυσίες και τα οράματα των ανθρώπων που κουβάλαγε. Αραγε θα έρχονταν ένα καλύτερο αύριο; Νομίζω πως άξιζε.

Κι όσο το καράβι απομακρύνονταν κουνούσαν τα μαντίλια τους στην αποβάθρα οι λίγοι συγγενείς κι έβγαινε απ' τα χείλια τους μια ευχή: "Ωρα σας καλή. Να είστε καλά εκεί που πάτε...ε-μείς σας αγαπούσαμε και θα σας θυμόμαστε..."

Ιούλιος 2003

#### Σημειώσεις:

Η μικρή πόλη είναι η Νάουσα

Ρούλης, ο Ρούλης Μίντης

Ιταλός, ο Ερρίκος (Enrico Leante)

Έλληνας σύντροφος, ο Χριστόφορος Βλάχος

Νύφη, η Ελενίτσα Αδαμίδου Leante

# ΥΦΑΝΤΙΚΗ

## Η τεχνική του αργαλειού και η προσφορά στην οικιακή οικονομία.

Της Λευκής Σαμαρά

Η υφαντική αποτέλεσε την πρώτη γυναικεία παραγωγική εργασία, κυρίως στις βιομηχανικά καθυστερημένες χώρες, όπως συμβαίνει ακόμα και σήμερα.

Η υφαντική σαν οικοτεχνία, πρόσφερε στις οικογενειακές ανάγκες ένα εισόδημα, χωρίς να υποχρεωθεί η γυναίκα να λείπει από το σπίτι και να παραμελήσει τις οικιακές εργασίες και την φροντίδα των παιδιών της.

Στην Νάουσα, οι γυναίκες ύφαιναν το μετάξι που κοίταζαν στο σπίτι, έκαναν οι περισσότερες μόνες τους τα προικιά τους και παράλληλα, αν ήταν καλές τεχνήτρες του αργαλειού και προλάβαιναν, ύφαιναν και ξένα, κυρίως ζιλιά και βελέντζες, φλοκάτες ή χωρίς φλόκο (ντούσκες) και είχαν μια οικονομική ανεξαρτησία, πολύ σεβαστή.

Η διαδικασία για την ύφανση ήταν πολύπλοκη και χρονοβόρα. Ήθελε ιδιαίτερη προσοχή και τεχνική για να βγεί το υφαντό πυκνό, καλοχτυπημένο και όχι "τζαντίλα" (αραιό ύφασμα που στράγγιζαν το τυρί), ώστε να κρατήσει δυο-τρεις γενιές.

### Το διάλεγμα του μαλλιού

Το μαλλί αγοράζονταν από τους κεχαγιάδες της Νάουσας, της Βέροιας και της Έδεσσας.

Οι Λαναράδες και οι Πεχλαβαναίοι έφεραν μαλλί από την Σερβία, που το λαναρίζαν και το πουλούσαν έτοιμο λαναρισμένο.

Όσες υφάντρες το αγόραζαν απευθείας από τους κεχαγιάδες, πρώτη τους δουλειά ήταν το

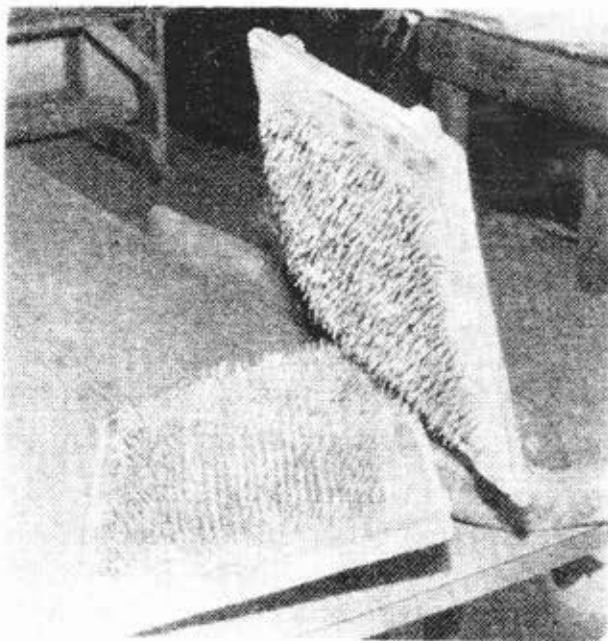
διάλεγμα του μαλλιού.

Αφού πρώτα το ξεμάτιζαν και μετά το έπλυναν καλά με κρύο νερό, το άπλωναν για να στεγνώσει.

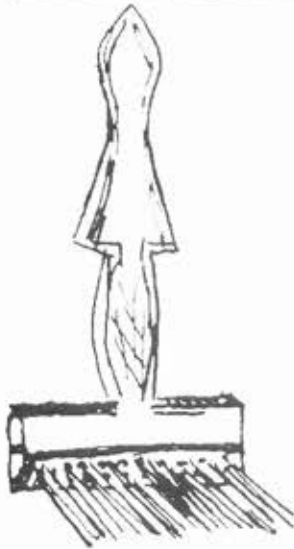
Μετά διαλέγονταν ποιο θα είναι για στημόνι και ποιο για κάνουρα (υφάδι). Το πιο μακρύ γίνονταν στημόνι, το πιο κοντό υφάδι.

Αφού διαλέγονταν το στημόνι, λαναρίζονταν και γνέθονταν σε τουλούπες. Αυτή η τουλούπα έμπαινε στην ρόκα και με το στρίψιμο στο αδράχτι, γίνονταν πόσο φιλό ή χοντρό χρειαζόνταν, για το ίδιοσμα.

Μέχρι περίπου το 1910, οι Ναουσαίες τα ζιλιά τους τα έκαναν δίφυλλα με πολύ λεπτή



Λαναρία



Σάπια

κλωστή. Αργότερα άρχισαν να υφαίνονται τρίφυλλα και τετράφυλλα με "στεφάνι" από λουλούδια στην μέση.

Στημόνι και υφάδι μάλλινο έδινε τις βελέντζες, τα σαγιάκι, τις κάπες, τις φλουνκωτές.

Στις βελέντζες για καταγή και το σαμαροσκούτι, το στημόνι ήταν μαλλί, το υφάδι ήταν από γιδόμαλο.

Για τα ζιγιά έπαιρναν από τα εργοστάσια, κυρίως από του Γκούντα κλωστή βαμβακερή (καλτσόνημα για στημόνι). Τέτοια κλωστή πουλούσαν και στον Μπίλη και στον Λόγγου, όπως και αργετιά μαγαζιά στην πόλη με τα νούμερα, πιο ψιλή, η πιο χοντρή, ανάλογα τι ήθελες να υφάνεις.

Αφού η κλωστή τυλίγονταν στο τυλιγάδι, ένα μακρύ ξύλο σαν κλώστρης με δυό μεγάλα καρφιά στις άκρες για να γίνει μεγάλη θηλιά, κουβαριάζονταν στην ανέμη.

Το ίδιασμα γίνονταν με τα καρφιά και το καλαμίδι.

Έπαιρναν ένα μακρύ ξύλο, καλαμίδι, έμπαιναν καταγής πάνω από είκοσι κουβάρια σε πιάτα, σε πανακώτες, για να μην μπερδεύονται, και τα παιρνούσαν από το καλαμίδι κλωστή, κλωστή, τα μάζευαν και τα έδεναν. Εκεί που γίνονταν το "στόμα", το σημείο που πεδιζλώνονταν η κλωστή είχε δυό παλούκια, τα άλλα είχαν από ένα.

Μετά τυλίγονταν στο αντί. Οι πιο καλές μαστόρισες για αυτό το τυλιγμα ήταν οι Φτεργιώτηνες, κυρίως για το πανί. Από το αντί, περνιούνταν οι κλωστές στα μυτάρια μέσα. Από το μυτάρι στο χτένι, από το χτένι στον αργαλειό. Εμπαινε ένας κλώστρης με δυό σχοινιά που δένονταν η αρχή του υφαντού.

Το υφαντό γινόταν με σαάτες, ρίγα-ρίγα και με εναλλαγές πολλών χρωμάτων, το ζεντητό.

## Το βάψιμο

Οι κάνουρες βάφονταν με σπύρο και με στύψη για να μην βγαίνουν τα χρώματα στο καθάρισμα του υφαντού.

Για κάθε χρώμα χρειάζονταν καθαρό νερό στο καζάνι του βαψίματος. Για κάθε χρώμα και άλλο νερό. Τις μπογιές τις έπαιρναν από τον Σιανό και τον Κουκούλα, κυρίως.

Το σαγιάκι στα μάλλινα βάφονταν με πέτσες από καρύδια (καρυδόφλουδες) και ρουβί για μαύρο και καφέ, όπως και στα μετάξια.

Θράψο με καραμπογιά και στύψη έδινε ανεξίτηλο χρώμα, γκάνγκουρο (ανοιχτό πράσινο, σαν λαχανί). Τα κλαδιά από το θράψο βράζονταν πολύ και μετά ρίχνονταν η καραμπογιά.

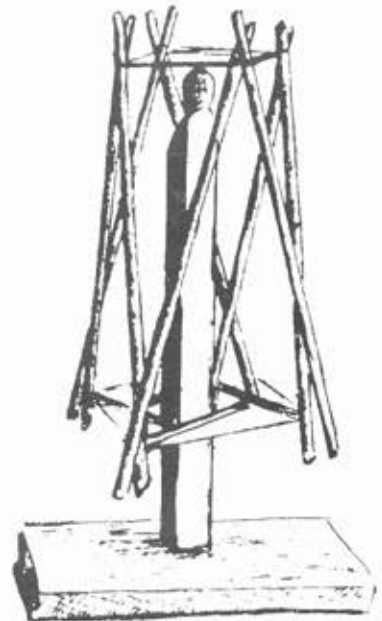
Το πανί για να γίνει μπέζ και να ζεντηθεί "εγχώριο" για τραπεζομάντηλα, το βουτούσαν σε καρυδόνερο, που οι πέτσες έμεναν μετά το βράσιμο τους τρεις εβδομάδες στο νερό και αμέσως μετά απλώνονταν στον ήλιο (όπως κάνουμε σήμερα με το τσάι)

Οι βελέντζες για να μην γίνουν χοντρές και "ταμαχιάρικες" σαν παστός (χοιρινό λίπος) έπρεπε να υφανθούν με αρνόμαλλο, γιδόμαλο και ταμπακόμαλλο.

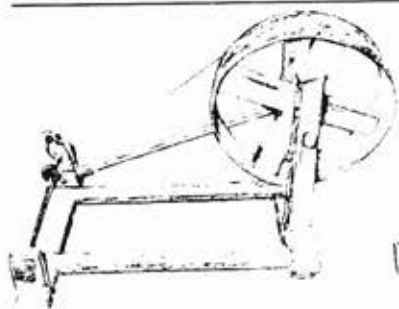
Το ταμπακόμαλλο το αγόραζαν από τους ταμπάκηδες (Βυρσοδέφες). Με το ίδιο μαλλί γίνονταν οι κάπες, τα ταλαγάνια (τορβάδες) τα σαμαροσκούτια.

Το γιδόμαλο μπαίνει γιατί συγκρατεί πολύ το νερό και την υγρασία.

Αυτά τα έστελναν στο Γκύμινο-



Λινέμι



Τσικρίζι

βο και στο Πόζαο για να χτυπηθούν καλά. Έρχονταν οι ιδιοκτήτες των μπατανιών και τα έπαιρναν.

Οι κάπες ράβονταν από

Βεροιώτες ραφτάδες, που έρχονταν στην Νάουσα και κάθονταν όσο χρειαζόνταν, εκατό, ακόμα και διακόσιοι, με μισθό 100 ναπολεόνια και φιλοξενούνταν στα σπίτια που τους καλούσαν.

Κάπες, σαμαροσκούτια, βελέντζες, σαγιακία έπρεπε να είναι έτοιμα για να πουληθούν στο μεγάλο πανηγύρι του Αγιαντώνη στην Βέροια, στους σαμαράδες και τους κυρατζήδες (καροτσέρηδες) για να μπορέσουν οι κοπέλες να φωνίσουν με τα χρήματα που θα έπαιρναν τα φουστάνια τους για την προίκα.

Δέκα φουστάνια, μαζί με το αστάρι (φόδρα) ήταν είκοσι φουστάνια και χρειαζόνταν και ανάλογα χρήματα.

## Η ύφανση

Για τα ξιλιά που ήταν πολύχρωμα, το ουρνέκι (σχέδιο) που διάλεγε η πελάτισσα καρφιτσώνονταν στον αργαλειό και ακολουθούσαν πιστά για να βγούν κανονικά τα σχέδια και να ενωθούν τα μακρόστενα φύλλα μεταξύ τους, δίφυλλα η τρίφυλλα συμμετρικά. Φύλλο με φύλλο, πέταλο με πέταλο, μαστραπάς με μαστραπά (σχέδιο περιόπου σαν αμφορέας).

Το πανί το μαρουλάτο ιδιάζονταν με δυό κλωστές.

Το μονό πανί γίνονταν με δυό μυτάρια, δυό πατήτρες και στο χτένι περνούσε μια-μια κλωστή.

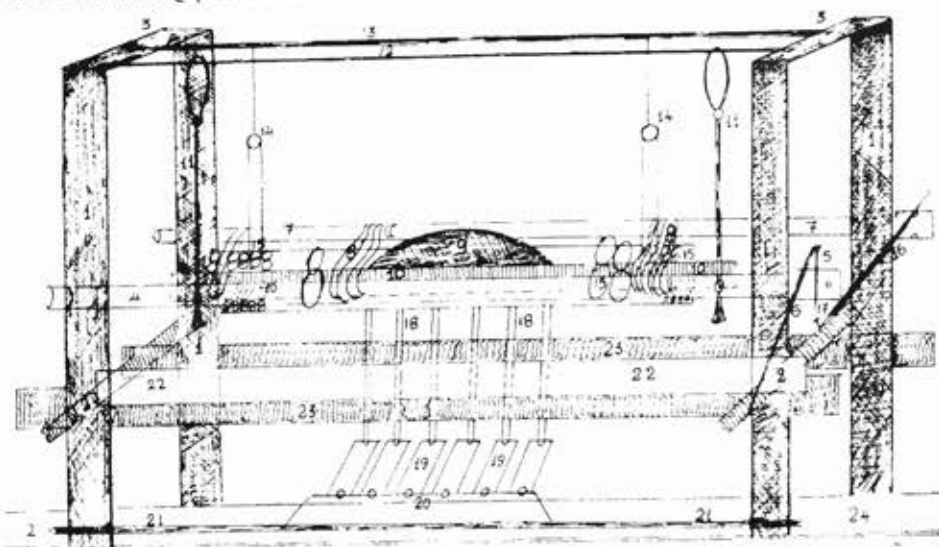
Το διπλό πανί γίνονταν με τέσσερα μυτάρια, δυο πατήτρες και στο χτένι οι κλωστές περνούσαν δυό-δυό.

Το δίμιτο υφαίνονταν με τέσσερα μυτάρια, τέσσερις πατήτρες και δυό-δυό οι κλωστές στην κάθε φουράδα στο χτένι

Τους καλύτερους αργαλειούς τους έκαναν οι Τόλιαδες στην Παναγιά και σε αυτούς γίνονταν οι παραγγελίες ακόμα και από τις γύρω πόλεις τις Κεντρικής Μακεδονίας.

Στο πρώτο χτύπημα του χτενιού, όταν στήνονταν ο αργαλειός για τις παραγγελίες και τις προίκες, διαβάζονταν αγιασμός-ευχή, φιλεύονταν το μεσημέρι όσοι βοήθησαν στην όλη διαδικασία και ήταν μια μέρα γιορτής. Από την επόμενη θα άρχιζε η σκληρή δουλειά του αργαλειού, που ήθελε την γυναίκα- υφάντρα να αρχίζει από τις πέντε το πρωί και να σταματάει πολύ αργά την νύχτα, που έσβηνε και το "κουκούμι" (καντήλι) ή την γκαζόλαμπα, για λίγες ώρες ύπνου.

( Το κείμενο συντάχτηκε από απομαγνητοφώνηση διήγησης παλαιάς υφάντρας.)



Αργαλειός



# James Galanos

## Ένας Ναουσαίος σχεδιαστής της υψηλής ραπτικής

Της Ευγενίας Ζάλιου

Πριν μερικά χρόνια στη προσπάθειά μου να αντλήσω πληροφορίες για τη θέση της Ναουσαίας γυναίκας κατά τις αρχές του 20ού αιώνα, βρέθηκα στο φιλόξενο σπίτι της κ. Ευθυμίας Γοργολιάτου - Πρασίνου (ετ. γεν. 1912). Καθώς μου εξιστορούσε τις προσωπικές της μνήμες, αναφέρθηκε και στον ανιψιό της Δημήτρη Γαλανό (James Galanos), που ζούσε στο Los Angeles. Μου είπε ότι ήταν μεγάλος σχεδιαστής μόδας υψηλής ραπτικής (haute couture) και ότι διέπρεψε στο χώρο της αμερικάνικης μόδας.

Αυτό όμως που μου έκανε ξεχωριστή εντύπωση, ήταν η αναφορά της στο εξής περιστατικό: "Όταν ο Δημήτρης έφυγε από το πατρικό του σπίτι για να εργαστεί ως σχεδιαστής μόδας, η μάνα του τον ρώτησε τι ήθελε να πάρει από την πατρική περιουσία. "Μάνα, της απάντησε, το μόνο που θέλω είναι να μου δώσεις τη φορεσιά της γιαγιάς (Αναστασία Γοργολιάτου (1869-1969) (ντόπια ναουσαίικη)) και ένα κέντημα μεταξωτό που έχεις από το γάμο σου. Αυτά θέλω μόνο." Μ' αυτήν την περιουσία έφυγε από το πατρικό του. Τη φορεσιά την τοποθέτησε σε περίοπτη προθήκη στο εργοστάσιο - εργαστήριο του και αργότερα τη χάρισε στο Μουσείο του Los Angeles, όπου και εκτίθεται.

Στο ράψιμο ο Δημήτρης είχε επηρεαστεί από τη παραδοσιακή φορεσιά της γιαγιάς του, από τα μεταξωτά υφάσματα και τον τρόπο που ήταν ραμμένη. Όλα του τα ρούχα όψη - ανάποδη, ήταν το ίδιο."

Η πληροφορία αυτή με συγκίνησε ιδιαίτερα. Αμέσως έστειλα επιστολή στον James Galanos (που είναι και μακρινός ξάδελφος της μητέρας



μου από το σόι Γαλανού) αναφερόμενη στην έρευνα που κάνω και ζητώντας του κάποιες πληροφορίες. Σύντομα μου απάντησε, με μεγάλη ευγένεια.

Όλα αυτά τα χρόνια, γνώριζα ότι είχαμε έναν άξιο εκπρόσωπο της Νάουσας στο χώρο της αμερικάνικης μόδας, όμως δεν είχα συνειδητοποιήσει το μέγεθος της προσωπικότητάς του. Όπου πριν λίγο καιρό, βρέθηκε στα χέρια μου μια έκδοση του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος, το οποίο γιορτάζοντας τα 25 χρόνια από την ίδρυσή του, διοργάνωσε στην Αθήνα και το Ναύπλιο συνάντηση του Ενδυματολογικού Τμήματος του Διεθνούς Συμβουλίου



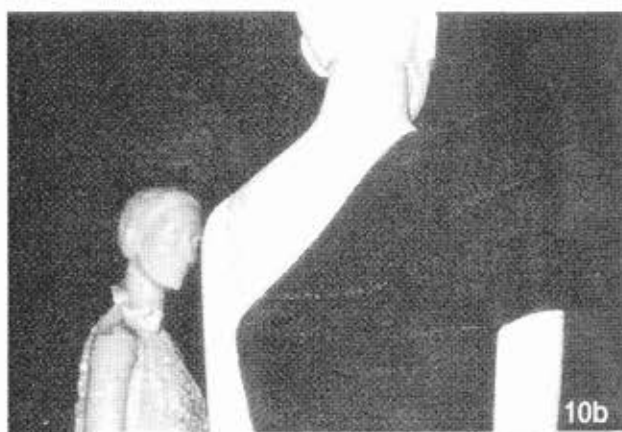
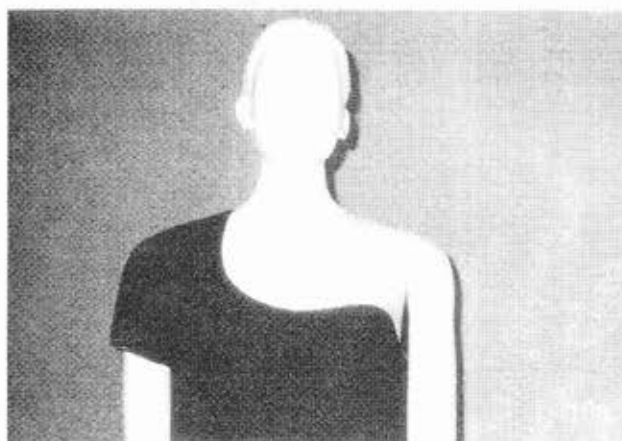
αγοραστεί από το Sak's Fifth Avenue. Πριν ακόμα γίνει 30 χρονών τιμήθηκε με δύο από τα πιο φημισμένα Αμερικάνικα βραβεία μόδας (το Coty Fashion Critics και το Nieman Marcus). Το 1959 οι "Times" της Νέας Υόρκης αποκάλεσαν τη δουλειά του "μοναδική, εφευρετική... κάποιες φορές προφητική... η πιο συναρπαστική επίδειξη στην Αμερική".

Ο Γαλανός δεν είναι διάσημος έξω από τις Η.Π.Α. γιατί διατήρησε ένα μικρό εργαστήριο για να έχει τη δυνατότητα να επιβλέπει προσωπικά την παραγωγή του κάθε ενδύματος, οπότε οι δυνατότητες παραγωγής ήταν περιορισμένες. Επιπλέον, εξ' αρχής η βάση του ήταν στη Δυτική Ακτή, στο Los Angeles, η οποία το 1950 όταν ξεκίνησε, ήταν πολύ μακριά από τη μεταπολεμική μόδα της Seventh Avenue, όχι μόνο ουσιαστικά αλλά και από την κάλυψη των M.M.E. Πάραυτα η δουλειά του είναι γνωστή και σεβαστή από τους ομότεχνούς του στη Γαλλία. Ο Marc Bohan, το

1968 σε μια συνέντευξη που έδωσε στον Lioud Steward για το Fort Worth της εφημερίδας Star Telegram στις 16/12/68, ρωτήθηκε αν υπήρχε κάποιος Αμερικάνος σχεδιαστής του οποίου τη δουλειά να θαυμάζει. Η αυθόρμητη και άμεση απάντησή ήταν: "ο James Galanos".

Ήταν (και είναι) ένας εξαιρετός και πραγματικός επιχειρηματίας. Τι είναι όμως το τόσο ξεχωριστό στη δουλειά αυτού του ανθρώπου που μπόρεσε να χτίσει την καριέρα του στη μόδα μακριά από το "βλέμμα" των media; Η προσέγγιση του σώματος από τον Γαλανό ήταν από την αρχή ιδιαίτερα αμερικάνικη και τροφοδοτήθηκε από το lifestyle της Καλιφόρνιας. Έχτισε μια σιλουέτα γύρω από το σώμα. Δεν έδωσε άλλη μορφή στο σώμα με slays και βάτες για να πετύχει το περίγραμμα των ενδυμάτων του. Το προσέγγισε τελείως διαφορετικά: Ξεκίνησε με το ίδιο σώμα και δούλεψε με τη φυσική, θηλυκή μορφή και όχι με βάτες για τους ώμους.

Χρησιμοποίησε κούκλες σαν εσωτερική κατα-



Λεπτομέρειες βραδινού ενδύματος, 1980



Βραδινό ένδυμα με ζακέτα και ζώνη, 1974

σκευή μόνο για να κρατάνε το ένδυμα στη θέση του. Είχε παρ' όλα αυτά, ένα ιδανικό σώμα στο μυαλό του: ήταν ένα καλιφορνέζικο σώμα, γεροδεμένο, καλλίγραμμο και καλά διατηρημένο (και ψηλό... 1.73 και πάνω). Τα πιο συχνά επαναλαμβανόμενα σχόλια από τα μοντέλα του και τις πελάτισσές του συνοψίζονται ως εξής: "Αισθάνεσαι πολύ ωραία να φοράς αυτά τα ρούχα, νιώθεις ένα μ' αυτά, νιώθεις όμορφη σ' αυτά, κινείσαι με χάρη και είναι πολύ φυσικά".

Ο Γαλανός ήταν ένας καινοτόμος ο οποίος στη δεκαετία του '50 προκάλεσε το κατεστημένο πρωτόκολλο των υφασμάτων, των γραμμών και των σχεδίων που θεωρούνταν ιδανικά για το πρωί και το απόγευμα.

Το σήμα καλής ποιότητας των σχεδίων του, υπήρξε πάντα η επιμονή του στην λεπτομέρεια. Τα ενδύματά του είναι δημιουργήματα υψηλής τεχνικής εμπειρίας: χρησιμοποίησε κάθε επιδεξιότητα των ανθρώπων του εργαστηρίου ραπτικής του και συχνά επέκτεινε αυτές τις δεξιότητες.

Είναι δεδομένο ότι όλες οι εσωτερικές ραφές και γενικότερα όλες οι γραμμές έχουν τέτοια επεξεργασία ώστε κάποιος θα μπορούσε στην πράξη να φορέσει το ένδυμα και ανάποδα.

Ο Γαλανός είναι ένας δομινός παρατηρητής της ζωής. Είναι φανερό στα ενδύματά του ότι καταλαβαίνει πως κινείται το σώμα. Επισκέπτεται μουνσεία τέχνης και απορροφά και ξανασχεδιάζει το λεξιλόγιο της τέχνης στα σχέδιά του.

Χρησιμοποίησε την αντίθεση μιας συγκεκριμένης γραμμής ορίζοντας το σχήμα του ενδύματος αντίθετα με τον τόνο δέρματος. Δούλεψε με κλίμακα χρησιμοποιώντας 2 υφάσματα διαφορετικής διαφάνειας (σιφόν και *matelase*) και τα δνo στο ίδιο χρώμα και στο ίδιο αντίτυπο, παρ' όλα αυτά η κλίμακα του αντιτύπου είναι διαφορετική στο κάθε ύφασμα.

Τα σχέδια του J.G. μπορούν να ενταχθούν χρονολογικά στο στυλ της μόδας της εποχής στην οποία δημιουργήθηκαν και παρ' όλα αυτά έχουν

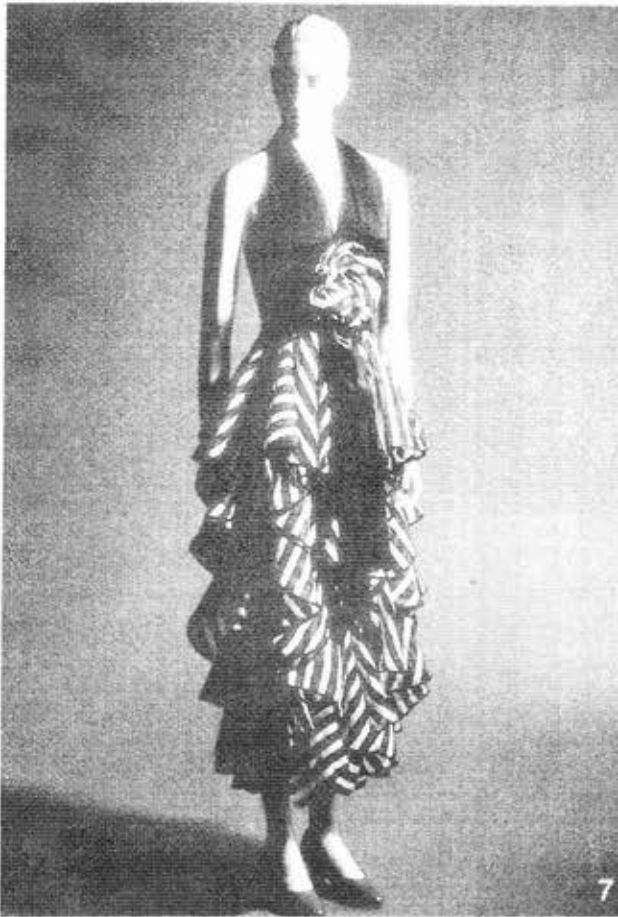


Βραδινό μάλλινο ένδυμα, 1967



Βραδινό μεταξωτό ένδυμα με ζέντημα, 1957





Βραδινό μεταξωτό ένδυμα εμπριμέ - σατέν. 1980



Βραδινό μεταξωτό εμπριμέ ένδυμα. 1960

προσόντα τα οποία τα κάνουν αιώνια. Είναι ένας από τους πολύ λίγους σχεδιαστές που ξεπέρασαν τον τίτλο του "σχεδιαστή μόδας". Το γεγονός ότι ο J.G. έχει δουλέψει συστηματικά με το ίδιο σύστημα αξιών, κοινό σε όλες τις μορφές τέχνης, δηλαδή: φως, σκιά, υφή, γραμμή, χρώμα και κίνηση και το εφάρμοσε στο μέσο ρούχο για να δημιουργήσει αυτό που ο συγγραφέας ονομάζει "ανάλαφρα, εναλλασσόμενα δέρματα" για τον οπλισμό του θηλυκού σώματος."

Η παραπάνω εισήγηση για το έργο του James Galanos, συμπίπτει απόλυτα με την αφήγηση της κ. Ευθυμίας, η οποία μιλώντας με ξεχωριστή αγάπη για τον ανιψιό της Δημήτρη, μου είπε: "Η αδερφή μου Ελένη και ο γαμπρός μου Γρηγόρης, παντρεύτηκαν το 1921. Ο Γρηγόρης ήρθε από την Αμερική για να παντρευτεί. Η Ελένη ήταν 21 χρονών, πολύ όμορφη, άσπρη - αφράτη σαν βελούδο. Την ερωτεύτηκε, σε 2 μήνες παντρεύτη-

καν και έφυγαν για τη Φιλαδέλφεια. Στα πρώτα 3 χρόνια απέκτησαν 3 παιδιά. Δύο κορίτσια και τελευταίο το αγόρι, τον Δημήτρη (ετ. γεν. 1925).

Ο γαμπρός μου είχε εστιατόριο, όπου δούλενε όλη η οικογένεια. Όνειρό του ήταν, όταν μεγάλωνε ο μοναχογιός του να αναλάβει και να επεκτείνει την επιχείρηση. Όμως ο Δημήτρης είχε άλλα σχέδια και έλεγε στον πατέρα του: "Φτάνει που σας βλέπω να πλένετε τα πιάτα και να "ψήνεστε" μέσα στα φαγητά. Εγώ δεν τη θέλω αυτή τη δουλειά." Όσο ήταν μικρός βοηθούσε στο μαγαζί, αλλά το μυαλό του ήταν αλλού. Και στην "κάσα" όταν καθόταν έκανε σκίτσα. Το μυαλό του γεννούσε ιδέες, που άλλοι δεν μπορούσαν να σκεφτούν. Ήταν γεννημένος με χάρισμα.

Τελειώνοντας το σχολείο πήγε στην Νέα Υόρκη σε σχολή σχεδιαστών. Οι γονείς του αντιδρούσαν, αλλά αυτός ήταν ανένδοτος. "Δεν θέλω, έλεγε, ούτε να με βοηθήσετε, ούτε τίποτα. Εγώ μόνος θα δουλέψω και θα σπουδάσω." Από το πρώτο έτος

# Ο αγιογράφος Δημήτριος Χασιούρας

Της Ελένης Μήτσιαλα Ζεγκίνη

Σε μια επίσκεψη στις εκκλησίες της Νάουσας διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν παντού αγιογραφίες του Δημητρίου Χασιούρα, που καλύπτουν ένα διάστημα τεσσάρων περίπου δεκαετιών από το 1930 μέχρι το 1970. Στην περίοδο αυτή ήταν ο μοναδικός αγιογράφος - ζωγράφος που ζούσε και εργαζόταν στην πόλη μας. Ήταν αυτοδίδακτος, ωστόσο επηρεάστηκε από τη δυτική τέχνη και ακολούθησε σε όλη του τη ζωή αναγεννησιακά πρότυπα.

Στο σημερινό μας άρθρο θα ασχοληθούμε με τη ζωή και το έργο του ναουσαίου καλλιτέχνη χωρίς να κρίνουμε ή να αναλύσουμε την τέχνη του, πράγμα με το οποίο θα πρέπει να ασχοληθεί κάποιος ειδικός.

Ο Δημήτριος ή Τάκης, όπως συνήθως τον αποκαλούσαν, ήταν γιος του Απόστολου και της Μαρίας Χασιούρα και γεννήθηκε το 1900 στη Νάουσα.

Στη νεαρή ηλικία του είχε πολλές περιπέτειες. Στα δώδεκά του χρόνια έχασε τον πατέρα του. Η χήρα μητέρα του, τα ταραγμένα εκείνα χρόνια μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, δυσκολεύονταν να συντηρήσει τα δυο παιδιά της, γι' αυτό έστειλε τον Τάκη σ' ένα θείο του στην Καβάλα. Εκεί εργάστηκε στο καφενείο που διατηρούσε ο θείος.

Ακολουθούν τα χρόνια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου που η Καβάλα δοκιμάζεται από τη βουλγαρική κατοχή (1916 - 1918). Θείος και ανειψιός συλλαμβάνονται από τους Βουλγάρους και οδηγούνται αιχμάλωτοι στη Βουλγαρία. Εκεί ο θείος του πεθαίνει, ενώ τον Τάκη όλοι τον θεωρούσαν χαμένο. Εντούτοις ύστερα από πολλές περιπέτειες επιστρέφει από τη Βουλγαρία

και εγκαθίσταται για λίγο στη Θεσσαλονίκη χωρίς να το γνωρίζουν οι συγγενείς του.

Στη συνέχεια κατατάσσεται για να υπηρετήσει τη θητεία του στο στρατό, όπου έμελλε να βρεθεί ένας συνδετικός κρίκος με τη γενέτειρά του. Ένας ναουσαίος φαντάρος, που ήταν στην ίδια μονάδα, ακούγοντας το όνομα Δημήτριος Χασιούρας αναγνωρίζει στο πρόσωπό του το χαμένο συμπατριώτη του και τον οδηγεί, με την πρώτη άδεια, στη μητέρα του. Έτσι ο Τάκης ξαναγυρίζει στη Νάουσα απ' όπου δεν θα ξαναφύγει μέχρι το θάνατό του.

Στη Νάουσα βρίσκει μια καινούργια οικογένεια, γιατί η μητέρα του είχε ξαναπαντρευτεί και αποκτήσει δύο κόρες, ενώ ο αδελφός του είχε πεθάνει. Εδώ για βιοπορισμό αναγκάζεται να κάνει τον αγωγιάτη.

Από την περίοδο αυτή έχουμε και τις



πρώτες πληροφορίες για την αγάπη του προς τη ζωγραφική. Πολλές φορές, όταν ομάδα αγωγικών μετέφερε εμπορεύματα, αυτός καβαλίζεσε ανάποδα κοιτώντας αυτούς που ακολουθούσαν και τους ζωγράφιζε με μολύβι στο μπλοκ που κρατούσε πάντα μαζί του. Σίγουρα όμως το ταλέντο του για τη ζωγραφική θα είχε εκδηλωθεί νωρίτερα.

Πιο συστηματικά με την τέχνη άρχισε να ασχολείται από το 1930 περίπου. Για να βγάξει τα προς το ζειν εργαζόταν ως ελαιοχρωματιστής, παράλληλα όμως διακοσμούσε και τοίχους σε σπίτια της Νάουσας αλλά και χωριών της περιοχής. Είναι η εποχή που συνηθίζεται οι εύποροι ιδιοκτήτες να στολίζουν τους τοίχους στις καλές κάμαρες με διακοσμητικά μοτίβα ή άλλες ποικίλες παραστάσεις.

Όπως θυμάται ο γιος του Απόστολος πρώτα ζωγράφιζε το σπίτι του Κ. Ζάλιου στην γειτονιά της Παναγίας, του Μηλιώνη προς το γήπεδο, το σπίτι του Παλασιόικα όταν παντρεύονταν ο Σο-

φοκλής, ενώ και σήμερα ακόμη σώζονται στο παλιό σπίτι του Χατζημαλούση κάποιες τοιχογραφίες του.

Όταν ο Χριστόδουλος Μαθαίος, ο γνωστότατος Ναουσαίος αγιογράφος, ερχόταν από το Άγιο Όρος στη Νάουσα, αλλά και τα τελευταία χρόνια όταν εγκαταστάθηκε μόνιμα σ' αυτήν ο Δημήτριος Χασιούρας τον επισκεπτόταν συχνά στο εργαστήριό του. Εκεί παρακολουθούσε πώς εργαζόταν και έπαιρνε μαθήματα από το μεγάλο δάσκαλο. Ο ίδιος ο Μαθαίος αναγνώρισε το ταλέντο του γι' αυτό τον βοηθούσε και του έδιδε σχέδια αγιογραφιών.

Παράλληλα μελετούσε και βιβλία ζωγραφικής δυτικής κυρίως τέχνης. Όπως αναφέραμε και στην αρχή, ήταν λάτρης της κλασικής ζωγραφικής και αυτήν ακολουθούσε, ενώ με τη βυζαντινή τέχνη δεν ασχολήθηκε καθόλου. Στα έργα του χρησιμοποιούσε ζωηρά χρώματα στις φιγούρες, οι οποίες προβάλλονται συνήθως σε γαλάζιο φόντο και οι μορφές του έχουν ένα ήρεμο, πράο



Η βύπτιση (1950) στον Ι. Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου στη Νάουσα



Η Ωραία Πύλη στον Ι. Ν. Μεταμορφώσεως

ύψος.

Το 1925 παντρεύτηκε με τη Ζωή Μπιτέρνα και απέκτησαν 5 παιδιά, δύο αγόρια και τρία κορίτσια. Μετά το γάμο του εγκαταστάθηκε σ' ένα από τα βακούφικα οικήματα - γνωστά ως κελιά - της Παναγίας. Εκεί στο ισόγειο έστησε το εργαστήριό του, όπου και παρέμεινε μέχρι το 1958, οπότε και το μετέφερε στο σπίτι που έκτισε στην οδό Αγίου Θεοφάνους.

Στα δύο αυτά εργαστήρια ζωγράφισε ο Τάκης Χασιούρας δεκάδες εικόνες αλλά και πίνακες για σπίτια Ναουσαίων και όχι μόνο. Ο κύριος όγκος του έργου του είναι οι αγιογραφίες, ωστόσο ανάλογα με τις παραγγελίες των πελατών ζωγράφιζε και προσωπογραφίες, τοπία εκ του φυσικού ή με τη φαντασία του αλλά και αντίγραφα πινάκων μεγάλων ζωγράφων. Ήταν πολύ καλός και στο σκίτσο. Σκιτσάριζε με μολύβι ή κάρβουνο κυρίως πρόσωπα με μεγάλη επιτυχία.

Με το πορτρέτο ασχολήθηκε πολύ στα χρόνια της κατοχής. Μη έχοντας άλλο τρόπο να θρέψει την επιταμελή οικογένειά του, έκανε πάνω σε μουσαμιά προσωπογραφίες γερμανών στρατιωτών, οι οποίοι του πόζαραν και τις έσπελναν στις οικογένειές τους στη Γερμανία. Την ίδια περίοδο με αντάλλαγμα λίγες σκάδες σιτάρι διακοσμούσε σπίτια σε χωριά της Νάουσας. Μέχρι τα τελευταία χρόνια υπήρχαν δικές του τοιχογραφίες στο πατρικό σπίτι του μηχανικού Τουμανίδη στη Χαρίεσσα.

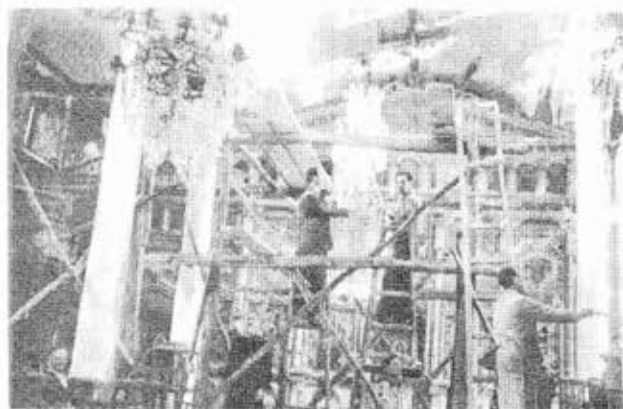
Το αγιογραφικό έργο του Δημητρίου Χασιούρα είναι πλουσιότατο και αγκαλιάζει μια περίο-

δο σαράντα περίπου χρόνων. Δεν υπάρχει εκκλησία στη Νάουσα, αλλά και στα χωριά της, Κοπανό, Χαρίεσσα, Μονόσπιτα, Στενήμαχο, Ροδοχώρι, Σέλι κ.ά μέχρι και τη Βέροια που να μην έχουν αγιογραφίες του. Οι περισσότερες, όπως διαβάζουμε στο κάτω μέρος τους, είναι αφιερώματα πιστών, υπάρχουν όμως και πολλές που είναι παραγγελίες των εκκλησιαστικών επιτροπών.

Οι παλαιότερες αγιογραφίες που εντοπίσαμε είναι από το 1932 βρίσκονται δε στον Άγιο Θεολόγο. Είναι ο Άγιος Αντώνιος στο επάνω διάζωμα του τέμπλου και ο Άγιος Δημήτριος στο αριστερό προσκυνητάρι. Δική του επίσης είναι και η μεταγενέστερη αγιογραφία του Αγίου Θεολόγου πάνω από την είσοδο του ναού.



Ο Άγιος Βλάσιος στο εξωκλήσι της Αγία Σωτήρη



Ο Δ. Χασιούρας στις εργασίες αναζωόνισης του Ι. Ν. Αγίου Γεωργίου το 1946



Πολλές φορητές εικόνες του υπάρχουν στον εξω Άγιο Σωτήρη μερικές από τις οποίες έχουν συντηρηθεί πρόσφατα από το γιο του Απόστολο Χασιούρα, ο οποίος συνεχίζει το έργο του πατέρα του. Επίσης στον τοίχο πάνω από τις κολόνες του κεντρικού κλίτους έχει ζωγραφίσει μια σειρά από προφήτες και Αγίους.

Στο υπέρθυρο της εισόδου του Αγίου Νικολάου βρίσκεται αγιογραφία του Δ. Χασιούρα καθώς και εικόνες μέσα στην εκκλησία, ενώ σε πολλά εξωκλήσια ή παρεκκλήσια της Νάουσας έχει ζωγραφίσει την Πλατυτέρα στην κόγχη του ιερού.

Μέσα στην πόλη έχει αφήσει τη δουλειά του σ' όλες τις παλιές ενοριακές εκκλησίες. Στη Μεταμόρφωση οι περισσότερες από τις εικόνες του πάνω διαζώματος του τέμπλου είναι δικές του καθώς επίσης ο Χριστός στην Ωραία Πύλη και οι Αρχάγγελοι στις πλαϊνές εισόδους του Ιερού.

Στην Παναγία, εκτός από τις δύο μεγάλων διαστάσεων εικόνες της Αγίας Τριάδος και της Βάπτισης που υπάρχουν στα πλαϊνά κλίτη, δικές του είναι και οι τοιχογραφίες που καλύπτουν όλο τον τοίχο του Ιερού καθώς και η Πλατυτέρα.

Εκεί όμως που έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της δουλειάς του Δ. Χασιούρα είναι ο Άγιος Γεώργιος. Την τριετία 1945 - 47 δούλεψε στο ναό όπου έγινε γενική ανακαίνιση. Την πε-



Ο τρούλος του Αγίου Γεωργίου

ρίοδο αυτή προσετέθη ο τρούλος, ενώ μέχρι τότε ο ναός ήταν απλή βασιλική. Επίσης αντικαταστάθηκε το ξύλινο τέμπλο που είχε φθαρεί με το σημερινό υπάρχον. Όλες οι ζωγραφικές απεικονίσεις του τρούλου με τον Παντοκράτορα, τους ευαγγελιστές, τους αποστόλους και τις δύο μεγάλες ημικυκλικές συνθέσεις με το "Χριστό που ευλογεί τα παιδιά" και την "ελευθέρωση της μοιχαλίδας" έγιναν εκείνη την περίοδο. Δικιά του είναι και η ωραία παράσταση με το όραμα

του Ιακώβ στο τοίχο του ιερού, ο "Χριστός στον Πιλάτο" στον κύκλο της ζωής του Χριστού και ο έφιππος άγιος Γεώργιος στο ημιθόλιο πάνω από την κεντρική είσοδο του ναού, η οποία δυστυχώς τελευταία έχει σοβατιστεί για να αντικατασταθεί με άλλη τοιχογραφία. Βεβαίως υπάρχουν και πολλές φορητές εικόνες. Την ίδια εποχή επισκευάστηκαν ή επιζωγραφίστηκαν κατεστραμμένες αγιογραφίες σ' όλο το ναό. Σ' αυτό το έργο βοηθούσε και ο γιος του Απόστολος που ήταν τότε 12 χρονών.

Τέλος δεν πρέπει να λησμονήσουμε και μια άλλη δραστηριότητά του. Κατά τη διάρκεια της κατοχής αλλά και στα μεταγενέστερα χρόνια συνεργάστηκε μ' όλες τις θεατρικές ομάδες της Νάουσας, το Αχιλλέα, την Εύξεινο Λέσχη, το Γυμνάσιο κ.ά. στην κατασκευή των σκηνικών στα έργα που ανέβασαν.

Ο Τάκης Χασιούρας μέχρι το θάνατό του το 1970 δεν έπαψε ποτέ να ζωγραφίζει. Όταν το 1964 νοσηλεύτηκε επί δύο χρόνια στην Αθήνα στο νοσοκομείο του Ευαγγελισμού ζωγράφιζε τους συνασθενείς του θαλάμου και τους γιατρούς και αυτό ήταν αιτία για να τύχει ιδιαίτερης περιποίησης. Το καλοκαίρι όταν πήγαινε διακοπές στο Σέλι ή στο Αρκοχώρι έπαιρνε μαζί του πάντα τα σύνεργα ζωγραφικής, αλλά και όταν έκανε τον περίπατό του στο πάρκο συχνά καθόταν στο παγκάκι και ζωγράφιζε.



Ο Άγιος Στέφανος, τοιχογραφία στο Ιερό της Παναγίας

Έχουν περάσει τριάντα τρία χρόνια από το θάνατο του Δημητρίου Χασιούρα, το έργο του όμως μας θυμίζει και θα εξακολουθεί να μας θυμίζει το πέρασμά του και την προσφορά του στη Νάουσα.



Τύποι του καφενείου. Σκίτσο του Δ. Χασιούρα

Ένα κοντινό πλάνο στη ζωγράφο της Νάουσας

## Ελένη Ανδρονικίδου

μια καλλιτέχνη που εκπλήσσει

Της Κικής Καππάτου

Η Νάουσα είναι μια πόλη που γεννά συνεχώς καλλιτέχνες. Τους διαπαιδαγωγεί σε μέρη που με μανία συντηρεί παρά τις δυσκολίες, αγκαλιάζει και αγαπά την δουλειά τους. Είναι μια πόλη που τρέφει και τρέφεται από την τέχνη. Τέχνη της διακρίθηκαν στα πέριχτα της γης, παίρνοντας τα πρώτα τους εφόδια από την μικρή αυτή πόλη που, και στις πιο δύσκολες στιγμές που περνά τα τελευταία χρόνια, εξακολουθεί να θεωρεί την τέχνη και τον πολιτισμό μεταξύ των βασικών αναγκών της.

Σε αυτό το γόνιμο περιβάλλον ζουν και δουλεύουν πολλοί καλλιτέχνες. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν κάποιοι τα τελευταία χρόνια για την δουλειά και την συνέπειά τους. Μεταξύ τους και η Ελένη Ανδρονικίδου που δεν ξεχωρίζει μόνο για την δουλειά της, αλλά και για το ήθος και την ευαισθησία της. Όταν μάθεις για την διαδρομή της, από τότε που έδειξε για πρώτη φορά την δουλειά της στο κοινό πριν 30 περίπου χρόνια έως σήμερα που η αξία της ζωγραφικής της έχει πια αναγνωριστεί στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, πιστεύεις ότι έχει κάθε λόγο να θεωρεί τον εαυτό της σπουδαίο. Όταν, όμως, την γνωρίσεις από κοντά διαπιστώνεις μια σεμνότητα τόσο γνήσια που σε ξαφνιάζει. Και, σιγά-σιγά καταλαβαίνεις ότι η ξεστασιά που εκπέμπουν τα έργα της είναι η ξεστασιά της καρδιάς της. Σε μια εποχή που βασιλεύουν οι "δήθεν" και οι αληθινά ανθρώπινες συμπεριφορές είναι μάλλον ύποπτες, σπάνια σου δίνεται η ευκαιρία να συναντάς αληθινούς ανθρώπους και ακόμη σπανιότερα αληθινούς καλλιτέχνες. Γι' αυτό κατατάσσω την γνωριμία μου με την Ελένη Ανδρονικίδου στα συν της ζωής μου.

Όταν πρόσφατα την επισκέφθηκα στο σπίτι της, για μια συνέντευξη, με υποδέχθηκε αυθόρ-



μητα και ξεστά. Το σπίτι της, όλο διακοσμημένο με το δικό της ιδιαίτερο γούστο, απόλυτα εναρμονισμένο με τον χαρακτήρα και την τέχνη της. Η κουβέντα μαζί της μου έδειξε έναν άνθρωπο που αξίζει να γνωρίσει κανείς, έναν πραγματικό καλλιτέχνη. Αυτήν την αίσθηση θέλησα να σας μεταφέρω. Μια αίσθηση που την ξέρουν καλά όσοι γνωρίζουν την Ελένη.

Η ίδια έχει κάνει την τέχνη της όπλο για να παλεύει και να ζει με τον δικό της τρόπο, αλλά και ασπίδα προστασίας για να διαφυλάξει ό,τι αυτή θεωρεί πολύτιμο. Την επιτυχία των εκθέσεών της στη Ελλάδα και το εξωτερικό την παρακολουθεί με έκπληξη, σαν να μην πιστεύει ότι πρόκειται γι' αυτήν την ίδια ή σαν να μην πιστεύει ότι το αξίζει. Η λέξη έπαρση, τόσο συχνή στον κόσμο των καλλιτεχνών αλλά και των καλλι-

τεχνίσκων, δεν υπάρχει στο λεξιλόγιό της ούτε στην σκέψη της.

Μέσα από την ζωγραφική της εκθέτει τον εαυτό της, την ψυχή της. Γι' αυτήν η ζωγραφική της είναι ο πόνος της, η χαρά της, η αναπνοή της, ό,τι βλέπει με τα μάτια της ψυχής της, ό,τι αισθάνεται. Μόνο μέσα απ' αυτήν μπορεί να ζει. Δεν προσπαθεί να φτάσει ψηλά, θέλει μόνο να βγάλει προς τα έξω την αλήθεια της και αυτό το αντιλαμβάνεται, το εισπράττει όποιος δει τα έργα της. Μέσα από την ζωγραφική της προσπαθεί να μας δείξει ποια είναι και τι κάνει. Δεν διατάζει να ομολογεί ότι καλά-καλά δεν έχει επίγνωση του τι ακριβώς κάνει. Είναι όμως απόλυτα σίγουρη ότι θέλει να παραμείνει όπως είναι, ότι δεν θέλει να αλλάξει, ότι δεν θέλει να σκέφτεται και να δημιουργεί μέσα από καλούπια. Και της δόθηκε η ευκαιρία να το κάνει και να έχει οφέλη οικονομικά. Είχε όμως, το θάρρος ή την εξυπνάδα να αρνηθεί πρόταση συλλέκτη για συνεργασία κατόπιν παραγγελίας.

Το Παρίσι, όπου βρέθηκε το 1990 για να εκθέσει έργα της, την απογοήτευσε. Ήταν χρόνια το όνειρό της να βρεθεί εκεί, αλλά η πραγματικότητα την τρώμαξε, την προσγείωσε ανώμαλα. Πί-

στευε ότι εκεί θα έρθει σε επαφή με την τέχνη, αλλά γνώρισε την "επιχείρηση της τέχνης". Γνώρισε από κοντά τον τρόπο που "γίνονται" οι καλλιτέχνες, συνάντησε το εμπόριο της τέχνης. Σαν αγνή καλλιτέχνης που είναι, τρώμαξε και συνειδητοποίησε ότι δεν ανήκει σ' αυτόν τον χώρο. Επέλεξε να πουλά τα έργα της σε ανθρώπους που την αγαπούν, που επικοινωνεί μαζί τους. Σ' αυτήν ακριβώς την επιλογή, στην αλήθεια και την γνησιότητα της παρουσίας της, οφείλεται και η επιτυχία της, η επικοινωνία με το κοινό της.

Η κοινωνία της Νάουσας την αποδέχεται, την αναγνωρίζει και εκτιμά την ίδια και την δουλειά της. Είναι πια ένα αναγνωρίσιμο πρόσωπο. Η ίδια μιλά με τρυφερότητα γι' αυτήν την αποδοχή. Την συγκινεί που την βλέπουν στο δρόμο και την χαιρετούν, χωρίς να τους γνωρίζει προσωπικά, που της εκφράζουν την εκτίμησή τους για τον χαρακτήρα και το ήθος της. Είναι αποφασισμένη να μην εγκαταλείψει ποτέ αυτήν την πόλη. Η αγάπη που αισθάνεται γύρω της την κάνει να θέλει να είναι πάντα στην Νάουσα.

Στα τόσα χρόνια αυτά που εκθέτει έργα της γνώρισε πολλούς τεχνοκριτικούς και της έγιναν



Δύο χαρακτηριστικές Νήμερες της Ελένης Ανδρονικίδου. Μιστή τεχνική σε χαρτί.



πολλές κριτικές για την δουλειά της. Δεν τις θυμάται, όμως.

Δεν ξεχνά ποτέ την κριτική των απλών ανθρώπων. Αξέχαστη θα της μείνει η έκθεσή της στο Γύθειο, όπου την επισκέφθηκε όλο το χωριό για να την γνωρίσει. Ανάμεσά τους και μια ηλικιωμένη με τσεμπέρι και μπαστούνι. Θυμάται ακόμη τα λόγια της: *"Κορίτσι μου, ομόρφυνες τον τόπο μας"*. Στην ίδια έκθεση, ένα ζευγάρι επισκέφθηκε πολλές φορές την έκθεση και στο τέλος της είπε: *"Δεν βρίσκουμε λόγια να περιγράψουμε αυτά που νοιώθουμε"*. Αυτές οι κριτικές των απλών ανθρώπων είναι πολύ σημαντικές για την ζωγράφο. Της δίνουν κουράγιο να συνεχίσει την δουλειά της, να εξακολουθεί να βαδίζει στον δρόμο που χάραξε.

Όλες οι εκθέσεις της μέχρι τώρα, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, βασίστηκαν σε φιλικές σχέσεις και όχι σε τυπικές επαγγελματικές συνεννοήσεις. Όπως η περίπτωση της Γερμανίδας που διατηρούσε γκαλερί στην Ιθάκη, η οποία οργάνωσε έκθεση έργων της και στο Μόναχο.

Η γνωριμία με την Ελένη Ανδρονικίδου είναι καταλυτική και η δουλειά της είναι μόνο μέρος αυτής της γνωριμίας. Χωρίς καν να το επιδιώκει η ίδια, δημιουργεί επαγγελματικές σχέσεις αποκλειστικά μέσα από την δουλειά της. Σήμερα υπάρχουν διάφορες ανοιχτές προτάσεις για εκθέσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Η ζωγράφος είναι πάντα ανοιχτή στις ουσιαστικές προτάσεις, αλλά δεν μιλά παρά μόνον όταν είναι σίγουρη γι' αυτές.

Η Ελένη Ανδρονικίδου ζωγραφίζει στον κλασικό καμβά και τα θέματά της είναι ποικίλα, όσες και οι κάθε φορά πηγές έμπνευσής της. Ζωγραφίζει, όμως, και σε παλιά ξύλα με έναν εκπληκτικό τρόπο. Οι περισσότεροι που χρησιμοποιούν το ξύλο σαν επιφάνεια για την ζωγραφική τους, από ό,τι έχω παρατηρήσει, προσπαθούν να το υποτάξουν στην ζωγραφική τους. Η Ανδρονικίδου το χρησιμοποιεί τελείως διαφορετικά: του επιτρέπει να την καθοδηγεί, ακολουθεί τις γραμμές του, τους ρόζους του, το αφήνει να

της εμπνεύσει το σχέδιό της. Είναι μια μυστική συμφωνία μεταξύ τους, είναι σαν να της μιλά το ξύλο, σαν αν της λέει τι θα κάνει. Γι' αυτό και το αποτέλεσμα είναι μοναδικό.

Το ξύλο είναι ιδανικό υλικό και για τα πορτραίτα "Φαγιούμ" που δημιουργεί τον τελευταίο καιρό, ένα θέμα που την συγκίνησε και την συγκινεί ιδιαίτερα. Πρόκειται για αντιγραφές νεκρικών πορτραίτων των πρώτων μετά Χριστό αιώνων που βρέθηκαν στην κοιλάδα Φαγιούμ στην Αίγυπτο. Η Ανδρονικίδου καταφέρνει να αποτυπώσει την έκφραση των ματιών, που είναι και το κυρίαρχο στοιχείο των πορτραίτων αυτών.

### Βιογραφικό σημείωμα

Η Ελένη Ανδρονικίδου Γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Ροδοχώρι και κατοικεί μόνιμα στη Νάουσα. Είναι αυτοδίδακτη και ασχολείται αποκλειστικά με την ζωγραφική.

### Ατομικές εκθέσεις

- 1974 Πολιτιστικό Κέντρο Νάουσας
- 1975 " " " "
- 1976 Ελληνοαμερικανική Ένωση, Κεφαλάρι Κηφισιάς, Αθήνα
- 1977 "Παρνασσός", Αθήνα
- 1978 Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Βέροιας
- 1979 " " " " " "
- 1980 Γκαλερί "Νέα Σκέψη" Αθήνα
- 1982 Ξενοδοχείο "Ηλέκτρα Παλλάς" Θεσ/νίκη
- Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Βέροιας
- 1983 Γκαλερί "VALLOMBREUSE" Biarrits Γαλλίας
- 1986 Γκαλερί "Εγγονόπουλος" Αθήνα
- 1987 GASTEIG KULTURZENTRUM Μόναχο
- 1988 Δημοτική αίθουσα εκθέσεων Ιθάκης
- 1989 Γκαλερί "K7" Θεσ/νίκη
- 1990 " AGORA GRECQUE" Παρίσι
- 1993 Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Βέροιας
- 1996 "Νέα Σκέψη" Αθήνα
- 1997 Γκαλερί "Ιδεόγραμμα" Καβάλα
- 2001 Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
- 2002 Γκαλερί "Imaginery" Μπάρι Ιταλίας
- 2003 Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
- Ξενοδοχείο "Πόρτο Βαλίτσα" Χαλκιδική

Συμμετείχε, επίσης, σε πολλές ομαδικές εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό.



## Καλάδι γίνηκιν τοῦ τσάμπουρου

Ἕνα παλιάμπιλου τούς ἀπόμεινιν τούς Μπάκου-  
δισ, ἀμὰ, ἀμὰ ἔρθη ἡ ὥρα  
γιὰ τὸν τρύγου γυρεῦ-  
σιν νὰ τὰ φκιάσουν ὄλα  
μὲ τὴ σειρὰ τους. Δὲ ἀκα-  
λέσουν τὸν κόμμου

στοὺν τρύγου, δὰ φουνάξουν κυρατζῆδισ, κι' ἀμὰ μπιτήσι  
τοῦ πανηγύρι δὰ πάρουν σβάρνα τοῦ μαχαλαῖ μὲ τίς πια-  
πάντζισ. Ὅλα κι' ὄλα, τσιμπριά εἶνι ἡ Σουφκιά ἀμὰ τ' ἀν-  
τέτι, ἀντέτι. Μούγγι ποὺ τὴν πιάνουν οἱ ντυγιαβόλοι ἀμὰ  
τὴν τύχη κανέναν ἀχόρταγους κὶ τὴ γένει ραγὰνα κὶ τοῦ  
παραξηλώση στοῦ ζητιανλοῦκι.

Ἰφέτους σὰν ἀποὺ γύρισαν ἀπ' τ' ἀμπέλι κὶ ἀράντγια  
σαν τὰ καντγιά κὶ τὰ κουφίνια στὴν αὐλὴ νὰ τὴν ἡ τχιά  
ἡ Λέγκου

—Ὁὐ μαρὴ, τρυγησέτι κὶ δὲν μὲ φουναξέτι; Μπὰ, θιά  
μα νὰ σὰς γένη, κι' ἔκαμνα γκάπ γιὰ νὰ πάνου στοὺν  
τρύγου ν' ἀδουκηθῶ τὰ νειᾶτα μου.

—Νὰ μὰς συμπαθᾶς τχιά, ξιαλησμουνηθηκάμι. Ποιόν  
νὰ πάρης κὶ ποιόν ν' ἀφήκης;

—Ἄσα θέλει. Δὲν κακιώνου ἰγώ. Ἀἱ κὶ τοῦ χρόνου  
πλειότιρα. Νὰ πάρου κανὰ τσάμπουρου;

—Νὰ πάρης τχιά Λέγκου, τὴν εἶπιν ἡ Σουφκιά, ἀμὰ  
τὴν ἔξουσιν φλντγια γιὰτὶ ἡξειριν μὲ τὶ ἀχόρταγη γυναίκα  
εἶχιν νὰ κάμη.

Ἀνοίγει τὴν πουδιά τῆς ἡ Λέγκου κι' ἀχηρνάει τοῦ  
ντυγιαλιγμα. Μάνι—μάνι τὴ φούσκουσιν.

Ἡ Σουφκιά δὲν ἀντιξιν.

—Ἐμ δέ μὲ λές χρискιανὴ μου νὰ σὶ φέρου κανὰ κα-  
λάθι; Δὰ τὰ ζουλήξης στὴν πουδιά, ἰξόν ἀν τὰ θέλεις γιὰ  
μουστόπιτα.

—Ἐ, κι' ἰσὺ πάλι, πόσα θάρησις δὰ πάρρου; Νὰ, Ἕνα  
τσάμπουρου πῆρα γιὰ τ' ἰμένα Ἕνα γιὰ τὴ θυγατέρα μου  
κι' Ἕνα γιὰ τὸν γαμπρό μου. Βάλι κι' ἀποὺ Ἕνα γιὰ τὸν  
Τάκη μου κὶ γιὰ τὴ γυναίκα του, ἂ, κι, ἀποὺ Ἕνα γιὰ τ'  
ἀνηψίδα μου. Ὑσταρνας ν' ἀπουμένη μὲ τὴν ὄριξι κι' ἡ  
ντούντου μου;

Πρασίνισιν ἡ Σουφκιά ἀμὰ ἔκαμνιν γκαῖρέτι.

—Μπὰ, μπὰ, μούγγι τῆρα νὰ μὴν ἀλησμουνησῆς κα-  
νέναν, τὴν λέει, σὰ γιὰ κουρουῖδια, ἀμὰ ἡ ἄλλη κὰ τὸν  
τοῖχου τοῦ χουρῶ.

—Γειὰ στοῦ στόμα σου. Λίγου ἀκόμα κὶ δὰ τὴν ἀλη-  
σμουνούσα τὴν μουσαφίρισα ποὺ ἔχουμι ἀπ' τὴ Σαλουνί-  
κη. Γιὰ ταῦτὴν ἀμὰ δὲν κάμνει νὰ τὰ βάλου στὴν πουδιά.  
Φέρι τοῦ καλάθι νὰ ντυγιαλέξου κανὰ κρούσταλλου γιὰτὶ  
εἶνι καλουμαθημένη!

Αὐτὸ δὲν τοῦ ἀντιξιν ἡ Σουφκιά. Κιτῖρνισιν γιὰ τὰ  
καλὰ γκούρλουσιν τὰ μάτια τῆς κὶ τὴν ἔπισιν ἀχαμνᾶ.

Η ΝΑΝΑ Η ΜΑΡΙΓΙΑ

# Οίνου ποίησις

Του Διονυσίου Αλετρά

Τα προσόντα του οίνου από νωρίς διέκρινεν ο άνθρωπος εξ ενστίχτου, και δια τούτον, από των αρχαιοτάτων χρόνων, υμνεί τούτον όσον ουδέν άλλον ποτόν. Το νόημα του τραγουδιού:

*Ρετσίνι μου αγνή, αγάπη μου ξανθή  
κεχομπαρένια  
Σκοτώνεις όλους τους καημούς και σβήνεις  
πάντα κάθε έγνοια*

δεν είναι νέον, διότι προ 26 αιώνων το απέδωσεν  
ο Ανακρέων δια της κατωτέρω ωδής του:

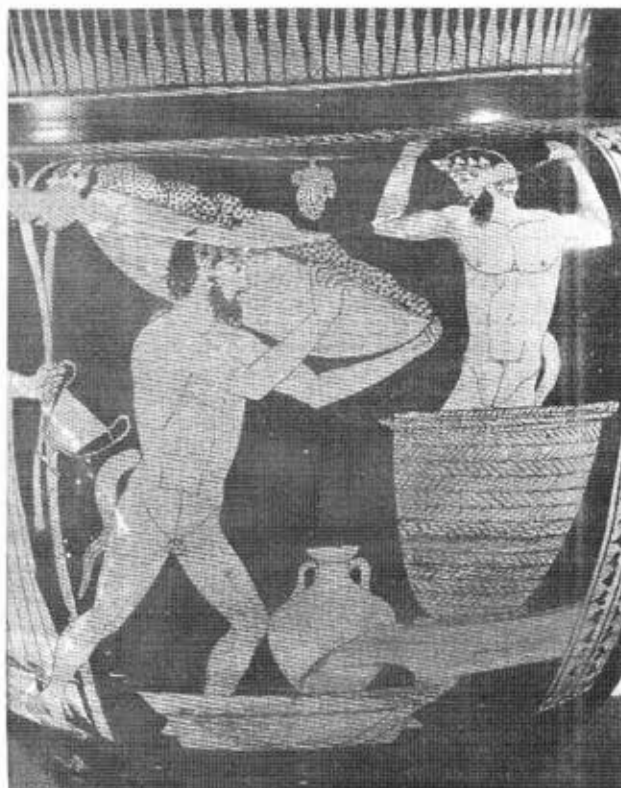
*Όταν πλώ τον οίνον  
Εύδουνσιν αι μεριμναι.  
Τι μοι γόων, τι μοι πόνων  
Τι μοι μέλει μεριμνών;*

Ως και αργότερον κατά τον 12ον αιώνα ο Πέρσης  
ποιητής Ομέρ Καγιάμ δια των ακολούθων στί-  
χων του (κατά μετάφρασιν Σ. Σκίπη):

*Γεμάτο το ποτήρι μας  
Φίλε, που μας ξεδένει  
Από τα μάταια βάσανα  
Κι από τα μάταια πάθη*

*Αύριο! Πού θα 'μαστε αύριο  
Ποιος ξέρει; ίσως χαμένοι  
Μεσ' των αιώνων τα βουβά  
Και τα σωσμένα βάθη*

*Αδειάστε τα ποτήρια σας  
Και το γλυκό κρασί  
Τόσο παλιών μας πικριών  
Τις θύμησες ας σβήσει.*



*Γεμάτα τα ποτήρια μας  
Κι ας κελαηδήσει ο στίχος  
Πως ο καιρός γοργότερος  
Περνά κι απ' το ξεφτέρι.*

*Απίθωσα τα χείλη μου  
Σε κούπα αργιλένια  
Για να ζητήσω της ζωής  
Εκεί το μυστικό.*

*Και μου είπε: πίνε ενόσω ζεις  
Και πνίξε κάθε σου έννοια  
Γιατί οι νεκροί δεν έρχονται  
Πίσω στον κόσμο αυτό.*

Επίσης η έννοια των διαφόρων συγχρόνων τραγουδιών αφορώντων εις τον οίνον δεν είναι διάφορος της έννοιας του ύμνου του Βιργιλίου, δια του οποίου ο ποιητής υμνεί τας σταφυλάς εκ των οποίων θα προσέλθει ο οίνος που κάποτε θα κλονίση πόδια και θα μπερδέψη γλώσσας.

Αλλά και τα διάφορα τραγούδια τα οποία λέγουν σήμερον οι άνθρωποι δια τον τρυγητόν ως

*Τρυγάω σταφύλια κόκκινα,  
σαν καθαρό ρουμπίνι  
Άσπρα σταφύλια σαν γ'λωρί  
και μαύρα σαν την πίσσα,  
Και τραγουδώ χαρούμενος,  
μ' όλη τη φαμιλιά μου,  
Καλώς τονε τον τρυγητή,  
τον ποθητό το μήνα,  
Που κυνηγάει τα κάματα,  
τ' Αυγούστου τα ηλιοπύρια*

τα έλεγον κατά τον ίδιον τρόπον και οι αρχαίοι, ως η κατωτέρω ωδή του Ανακρέοντος:

*Τον μελανόχρωτα δότρυ,  
Ταλάροις φέρονσιν άνδρες  
Μετά παρθένων επ' ώμων.  
Κατά ληνόν δε βαλόντες  
Μόνον άρσενες πατούσιν  
Σταφυλήν λύνοντες οίνον  
Μέγαν τον θεόν κροτούντες  
Επιληνίοισιν ύμνοις,  
Ερατόν πίθοις ορώντες  
Νέον εις ζέοντα βάκχον  
Όν όταν πή γεραιός,  
Τρομεροίς ποσίν χορεύει  
Πολιάς τρίχας τινάσσων*



και ο επόμενος ύμνος του Βιργιλίου (κατ' ελευθέραν μετάφρασιν):

Ω πατέρα Αθήναιε, έλα εδώ που είναι όλα γεμάτα από τα δώρα σου, που ο κάμπος είναι πλημμυρισμένος από σταφύλια για σένα, το φθινόπωρο και οι ληνοί είναι γεμάτοι και αφρισμένοι από τον τρυγητό. Έλα πατέρα Αθήναιε, εδώ στο νέο μούστο και αφού βγάλεις τους κοθόρνους σου, βάλε μέσα, μαζί μου, τους γυμνούς μηρούς σου.

Και κατά τους βυζαντινούς χρόνους ειπάλλοντο διάφορα άσματα δια τον τρυγητόν. Παλαιότερον δε και μέχρι του Ζ' αιώνος, εκείνοι οι οποίοι επάτουν εις τα πατητήρια τας σταφυλάς εκ συνηθείας ανεφώνουν το όνομα του Διονύσου, πράγμα το οποίον βεβαίως απηγορεύετο υπό της εκκλησίας. (Φ. Κουκουλέ, "Η Αμπελουργία παρά Βυζαντινοίς" Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών, έτος Κ, σλ. 17-32).

Την γνώμην η οποία επικρατεί σήμερον δια την ευεργετικήν επίδρασιν του οίνου εις τας ανθρωπίνας ενεργείας είχαν και οι αρχαίοι, ως τούτο εμφανίηται από τον διάλογον των ηρώων του Αριστοφάνους εις τους "Ιππής", κατά τον οποίον επαινείται το ποτόν τούτο ως ενεργόν εις τον πλουτισμόν των ανθρώπων, εις την ανάδειξιν



των εις τας επιστήμας και εν γένει εις την επιτυχίαν των εις τας εργασίας των, ως επίσης εις την ευτυχίαν των και την διάθεσιν να ωφελήσουν τους φίλους των.

Το ότι η ευμενής γνώμη των ανθρώπων δια τον οίνον είναι η αυτή από της αρχαιότητος δια μέσου των αιώνων μαρτυρεί και το κατωτέρω ελεγεῖον του Ίωνος:

Θυροσφόροις μέγα προσβέβων Διώνυσος  
Αὐτὴ γὰρ πρόφασις παντοδαπῶν λογίων,  
Οἱ Τε πανελλήνων ἀγοραὶ θαλαῖαι Τε ἀνάκτων,  
Ἐξ οὗ βοτρυνόεσσ' οἰνὰς ὑποχθόνιον  
Πτόρθον ἀνασχομένη θαλερῶ ἐπτύζατο πῆχει  
Αἰθέρος. Ὁφθαλμῶν δὲ ἐξέθορον πυκινοὶ  
Παῖδες φωνήεντες, ὅταν πέσῃ ἄλλος ἐπ' ἄλλω  
Πρὶν δὲ σιωπῶσιν. Πανσόμενοι Δὲ βοῆς  
Νέκταρ αἰμέγονται μόνον ὀλβιον ἀνθρώποισιν,  
Ξυνόν τον χαίρειν φάρμακον αὐτοφνές.  
Τον θαλαῖαι φίλα τέκνα φιλοφροσύναι τε χοροὶ τε  
Των δ' ἀγαθῶν βασιλεύς οἶνος ἐδείξε φύσιν.  
Τω σοι, πάτερ Διώνυσε, φι-  
λοστεφάνοισιν ἀρέσκων  
Ἀνδράσιν, ἐνθύμων συμπο-  
σίων προὔτανι  
Χαίρε, Δίδου δι' αἰῶνα, κα-  
λῶν ἐπιήρανε ἔργων,  
Πίνειν καὶ παίζειν καὶ τὰ  
δίκαια φρονεῖν....

Ὡς καὶ ὁ ἐπόμενος ὕμνος  
τοῦ κατ' ἐξοχὴν ὑμνητοῦ τοῦ  
οἴνου Ἀνακρέοντος, ὁ ο-  
ποῖός ἀδει:

Ἰλαρόν πῖωμεν οἶνον,  
Ἀναμέλπομεν Δὲ Βάκχον  
Τον ἐφευρετὰν χορείας,  
Τον ὅλας ποθοῦντα μολπὰς,  
Τον ὁμότροπον Ἐρώτων  
Τον ἐρώμενον Κυθήρης  
Δι' ὃν ἡ μέθη λοχεύθη,  
Δι' ὃν ἡ χάρις ἐτέχθη,  
Δι' ὃν ἐμπαύεται λύπη,

Δι' ὃν ἐυνάζετ' ἀνία.

(Ἀς πῖωμεν τον εὐθυμον οἶνον καὶ ας ψάλλωμεν  
τον Βάκχον, τον ἐφευρέτην του χοροῦ, που του  
ἀρέσουν ὅλα τα τραγούδια, αὐτόν που ἀνετράφη  
μαζί με τους Ἐρωτες, αὐτόν που ἐρωτεύθη την  
Ἀφροδίτην, δια τον ὁποῖον ἐγεννήθη ἡ μέθη καὶ  
ἡ χαρὰ καὶ παύει ἡ λύπη καὶ ἡ ἀνία).

Ὁ Ευριπίδης εις τας "Βάκχας" 278 λέγει:

Ὅς δι' ἤλθε ἐπὶ τ' ἀντίπαλον ὁ Σεμέλης γόνος  
Βότρυος ὑγρόν πῶμ' ἠῦρε κ' εἰσηνέγκατο  
Θνητοῖς, ὃ παύει τους ταλαιπώρους βροτούς  
Λύτης, ὅταν πλησθῶσιν ἀμπέλου ροῆς,  
Ὑπνον τε λήθην των καθ' ἡμέραν κακῶν  
Δίδωσιν, οὐδ' ἔστι' ἄλλο φάρμακον πόνων,  
Οὗτος θεοῖσι σπένδεται θεὸς γεγώς,  
Ὡστε δια τούτον τὰ ἀγαθ' ἀνθρώποις ἔχειν.



(αυτός δα ο υιός της Σεμέλης ήλθεν ίσα-  
ξιος. Ανεκάλυψεν το υγρόν της σταφυλής  
που παύει τας λύπας των ταλαιπωρών  
ανθρώπων και το έφερεν εις τους θνητούς.  
Όταν χορτάσουν από το ποτόν της αμπέ-  
λου, και ύπνον και λήθην από τα βάσανα  
της ημέρας απολαμβάνουν όσο με κανένα  
άλλο δια τον μόχthon φάρμακον. Αυτός  
θεός, δια τους θεούς γίνεται σπονδή, ώστε  
χάριν αυτού, οι άνθρωποι να έχουν όλα τα  
αγαθά).

Μέγα προσόν το οποίον έχει το περί ου  
πρόκειται ποτόν είναι ότι τυγχάνει προσι-  
τόν εις όλους τους ανθρώπους, πάσης κοι-  
νωνικής τάξεως και οικονομικής αντοχής,  
καθ' όσον η τιμή του είναι χαμηλή, "ίσα δ'  
ες τε τον όλβιον - τον τε χείρωνα δώκ' έχειν  
- οίνου τέρψιν άλυπον" Ευριπ. "Βάκχαι"  
421 (και εις τον πλούσιον και εις τον  
πτωχόν έδωσεν να έχουν ίσα την τέρψιν  
την άλυπον του οίνου), ως και πάσης ηλικίας και  
χαρίζει την χαράν χωρίς καμμίαν διάκρισιν "ερεί-  
τις ως το γήρας ουκ αισχύνομαι - μέλλων χο-  
ρεύειν κράτα κισσώσας εμόν; - ου γαρ διήρηχ' ο  
θεός, είτε τον νέον - ει χρη χορεύειν είτε τον  
γερωύτερον - αλλ; εξ απάντων βούλεται τιμάς  
έχειν - κοινάς, διαριθμών δ' ουδέν αύξεσθαι  
θέλει" (Ευριπ. "Βάκχαι" 204-209). (Θα είπουν  
ότι δεν ντρέπομαι τα γηρατεία μου πηγαίνοντας  
στεφανωμένος με κισσόν να χορεύω. Ο θεός δεν  
κάνει διάκρισιν αν ο νέος ή ο γέρος πρέπει να  
χορεύη, αλλά από όλους θέλει να έχη τιμάς, δεν  
θέλει να τιμάται από ωρισμένους μόνον).

Με το ακόλουθον ποίημα του Πορφύρα τελειώ-  
νουμε την μικράν πλην όμως ατελή αναφορά μας  
εις τα ...ποιητικά του οίνου, καθότι ποιήματα και  
τραγούδια σχετικά με το θέμα αφθονούν τόσον  
κατά την παλαιότεραν όσον και κατά την σύγχρο-  
νον εποχήν:

*Πιε στον γαλού τη σκοτεινή ταβέρνα  
το κρασί σου,*

*Σε μια άκρη, τώρα π' άρχισαν ξανά  
τα πρωτοβρόχια,*

*Πιέ το με ναύτες και σκηνή τούς ψαγίδες  
αντικρύ σου*



*Μ' ανθρώπους που βασάνισε η θάλασσα  
κι η φτώχεια.*

*Πιε το, η ψυχή σου αζένοιασθη  
τόσο πολύ να γίνει*

*Που αν έρθ' η μοίρα σου η κακιά,  
να της χαμογελέσεις,*

*Καημοί καινούργιοι αν έρθουνε,  
μαζί σου ας πιούν κι εκείνοι,*

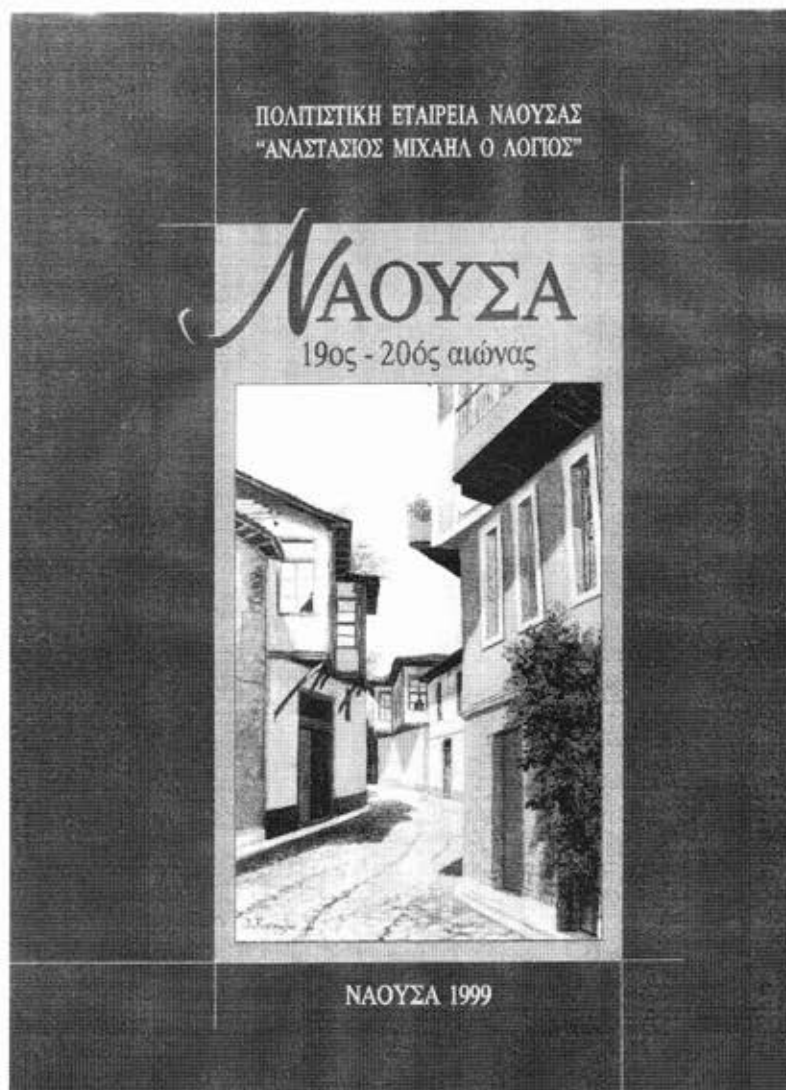
*Κι αν έρθει ο Χάρος, ήσυχια  
κι αυτόν να τον κεράσεις.*

### **Σημείωση:**

Τα παραπάνω κείμενα, που επιμελήθηκε ο Αλέ-  
ξανδρος Οικονόμου, ο οποίος προσέθεσε και τον  
τίτλο του κειμένου, προέρχονται από τον Επίλο-  
γο του βιβλίου του Διονυσίου Αλετρά "Ο οίνος  
από της αρχαιότητας μέχρι σήμερα- Ιστορικά  
και στατιστικά στοιχεία" που εκδόθηκε το 1969.  
Κρατήθηκε η γλώσσα του συγγραφέα ενώ οι  
τονισμοί προσαρμόστηκαν αναγκαστικά στον  
ηλεκτρονικό τρόπο στοιχειοθέτησης.

Οι φωτογραφίες προέρχονται από το βιβλίο  
της Στ. Κουράκου Δραγώνα "La Grece vinicole"  
(1991)

## "Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας" ...



*...ένα βιβλίο που δεν πρέπει να λείπει  
από την βιβλιοθήκη σας*

ΔΙΑΘΕΣΗ: - Πολιτιστική εταιρεία Νάουσας (Δημοτική βιβλιοθήκη)  
τηλ. (23320) 24102

-Σαμαρά Λευκή τηλ. (23320) 22.575



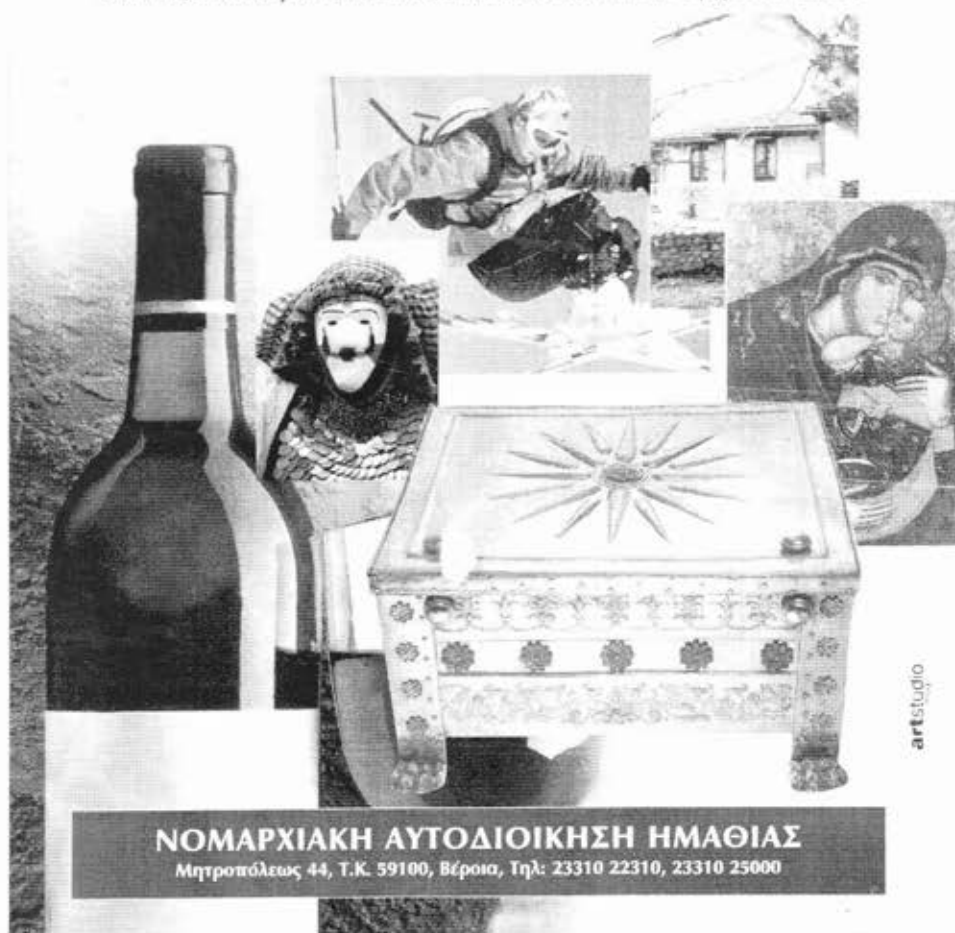


# ΗΜΑΘΙΑ

*ταξίδι στην ιστορία, στον πολιτισμό,  
στην ομορφιά της φύσης και της ζωής...*

Με σημαντικές αρχαιότητες, ανεπτυγμένη τουριστική, πολιτισμική και αθλητική υποδομή, πανέμορφα τοπία, εξαιρετικά τοπικά προϊόντα, ζωντανή παραδοχή και ζήση φιλοξενία, η Ημαθία είναι ιδανικός προορισμός ολόκληρο το χρόνο.

*Ένα ταξίδι που μόλις τελειώσετε, θα θέλετε να το αρχίσετε ξανά!*



artstudio

**ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΗΜΑΘΙΑΣ**

Μητροπόλεως 44, Τ.Κ. 59100, Βέροια, Τηλ: 23310 22310, 23310 25000